DJEČACI
IZ NAŠE MAHALE

ROMAN U PRIČAMA

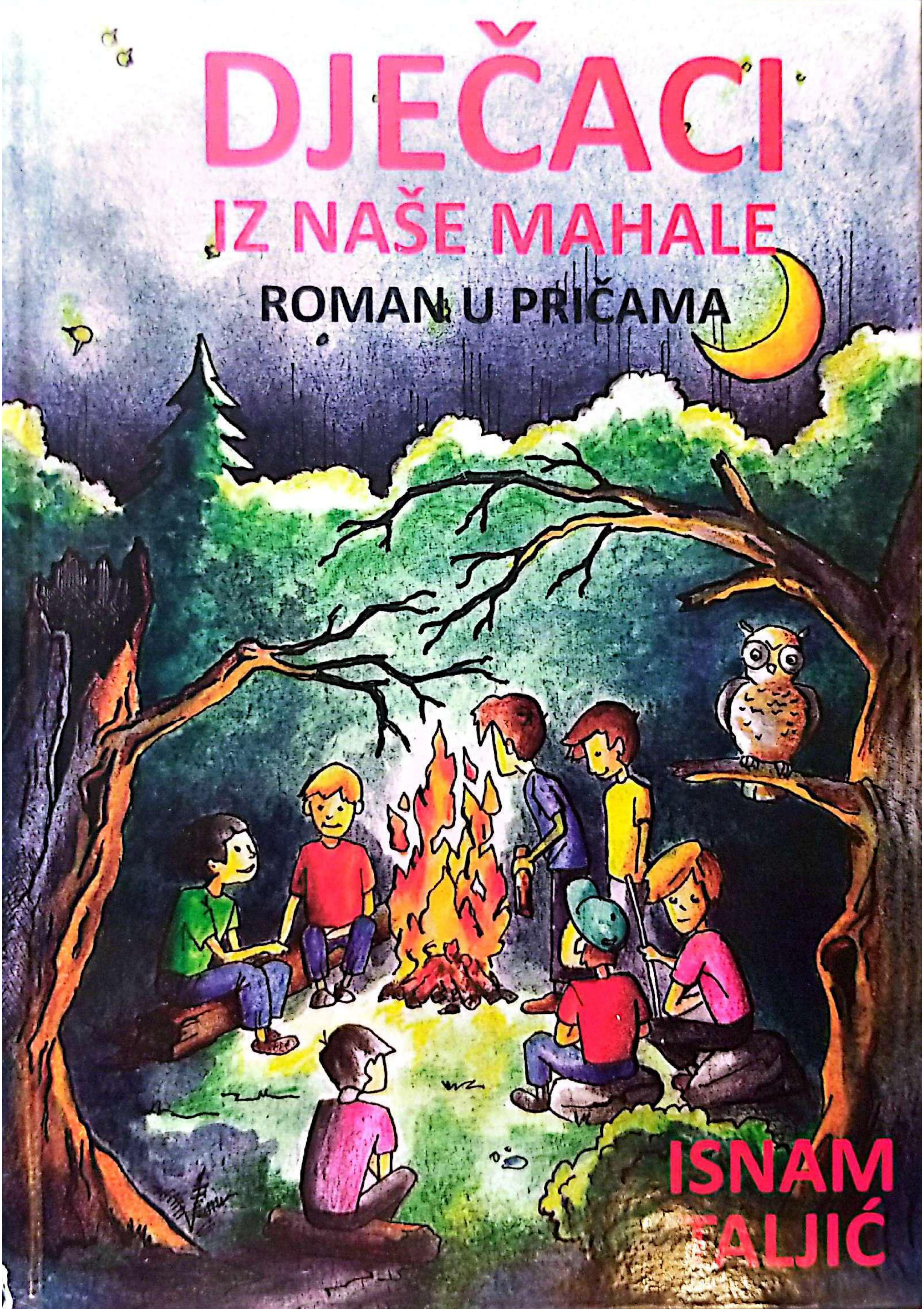

ISNAM TALJIĆ

Isnam Taljić
DJEČACI IZ NAŠE MAHALE
(ROMAN U PRIČAMA)

Ilustracije
Saudin Cerić

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821.163.4(497.6)-93-31

TALJIĆ, Isnam
Dječaci iz naše mahale : roman u pričama / Isnam Taljić ; [ilustracije Saudin Cerić]. - Sarajevo : autor 2016. - 95 str. ; 22 cm

Bilješke o piscu: str. 94

ISBN 978-9926-408-76-3

COBISS.BH-ID 23248134

Isnam Taljić

DJEČACI IZ NAŠE MAHALE

ROMAN U PRIČAMA

BIBLIOTEKA
Vrabac

Sarajevo, 2016.

SADRŽAJ

ORDEN PAPIRNATE RUŽE 5
NASTANAK PLEMENA "BIJELI OBLAK" 11
PODVIG NA VELIKOJ JABUCI 17
HRVANJE S MEDVJEDIMA 24
SALIHBEGOVICIN UNUK 34
ĆUP PUN DUKATA 39
NAŠ JUNAK STARI MOMAK BEKSO 45
KOŠPICE TREŠNJE 52
NENINE BAJRAMSKE GURABIJE 57
NOĆ NA LOGOROVANJU 63
IZGUBLJEN NA VAŠERU 72
INDIJANSKI ISPIT 79
PRVA LJUBAV NAGLAVAČKE 86
BILJEŠKA O PISCU 94

ORDEN PAPIRNATE RUŽE

Bilo je da smo, umjesto da se plazamo niz strmu ulicu Varoš ili da odemo u neki od mnogobrojnih kraćih, ali nizbrditih sokaka u drugim mahalama, s rodlama krenuli izvan grada. Kuda nije bio raščišćeno grtalicom ili putevi nisu bili utabani, po snijegu cijelcu uhvatila se debela i čvrsta kora. To je izazov! Pogotovo što smo se mogli spustiti neometano i bez bojazni da bi nas ko zaružio. Staza je vodila po snijegu koji je napadao po zemljištu čiji je vlasnik bio moj otac – još nije bila ustrojena zemljoradnička zadruga, pa nam nije bila oduzeta zemlja. Polazište nam je bio Gaj. Naš je bio i šljivik ispod. U njegovom podnožju još nije bio prosječen magistralni put i nije bilo smetnje da se, bez prekidanja ili kočenja, bezbrižno zalaufamo i niz našu strmu njivu Podgaj te da, s postignutom brzinom, pređemo blagu zaravan njive zvane Bare.

Ubrzao nas je prelazak zeleđenim potokom koji je tekao niz Halugu. Zato smo mogli na rodlama dobaciti i dobro uzbrdo livadom pokraj velikog hrasta. U njegovoj blizini zimovala su naša ljetos sadjevena sijena.

Kao naš poglavica, upravljao je Denko. Moj brat je sjeo pozadi. Najmlađi, da ne bih ispao, ja sam bio u sredini. Stiješnjen. Sanke su bile komotne za dvoje, potijesne za troje, ali smo se sabili.

Kad, u mislima, premjeravam stazu, mogla je biti duga i dva kilometra. Prešli smo je poput svjetlice. Iako sam bio zaklonjen u sredini, suze su mi frcale od brzine. Bilo je prebrzo i prelijepo. Prijatno nam je bilo i kraćim dijelom plaznika pri povratku, dok smo se spuštali nazad, od velikog

hrasta. Dodatno ubzanje dao nam je led preko potoka, tako da smo prešli i većinu zaravnjene njive Bare. Odatle nas je čekao kilometar, pa i kilometar i po, pješačenja uzbrdo. Ispred nas se svjetlucala i, na zalazećem suncu, presijavala snježna pučina.

Pješačenje je u početku bilo zabavno. S ushićenjem smo prepričavali brzo spuštanje. Ali, kako se pred nama uspinjala uzbrdica, postajalo je sve napornije. Pogotovo meni. Bilo je to vrijeme dugih hladnih zima s dubokim snijegom, a ja ako sam i bio pošao u školu...

Kao što je snježna kora bila otporna pri brzom prolasku rodli nizbrdo, tako su nam noge propadale pri koračanju. Napadalo je dosta snijega, prelazio je preko gumenih čizama, i iznad njih mi se kora zasijecala po nogama. Reske bolove nisu sprječavale ni pantole i, ispod njih, duge gaće. Nije to bio onaj umilni, mehki, prhki snijeg, koji je radost svoj djeci. Ovaj je bio surov.

Ni Denko ni moj brat više nisu brzo napredovali. Posebno sam bio spor ja, uvjerljivo najmanji. Počeo sam zaostajati. Kad im je dojadilo da me iščekuju, posadili su me na rodle – da me na njima vuku. Nije išlo. Povoznice bi se zaglavljivale u dubokim rupama koje su ostajale iza njih. Nije mi bilo druge nego pješačiti.

Ali... Uspon je bio sve uzbrditiji. Bili smo na vjetrometini, na brisanom prostoru, s nanosima smetova, pa su mi noge propadale i iznad koljena.

Sunce je zamicalo za Kik. Smrzavalo je sve žešće. Meni je, kroz mokre, već zaleđene vunene rukavice, i po rukama bilo sve hladnije. Koliko god natucao kapu, nisam mogao pokriti lice. Obrazi su mi utrnili. Suze su tekle od studeni. Kao pravi pripadnik indijanskog plemena "Bijeli oblak", ni-

sam se usuđivao dodatno zaplakati. Ama, više nisam mogao ni maknuti. Onda me, ne znam ko prvi, neki od njih uzeo u naramak. Ubrzo se umorio. Drugi me ponio krkače. I on je odustao. A ispred nas beskrajni uspon. Niti se dobrim pokazalo da se krećemo poprijeko, na cik-cak, ne bi li smo hodnjom ukoso smanjili napor penjanja.

Koliko god probavali moje pantole utrpati u čizme ili ih prepustiti preko čizama, punile bi se snijegom, a odrvenila su mi promrzla, mokra stopala.

Kad su se Denko i moj brat okrenuli, misleći da su me uspješno bodrili povicima, mogli su zaključiti da sam podobro zaostao. Iznemogao, sjeo sam u snijeg. Stuštili su se do mene. Trljali su mi obraze, ruke i noge, trljali me po prsima. I – pokrenuli me. Pustili su me ispred sebe. Ali, koliko se god junačio, posrtao sam i padao. Probadao bih rukavicama zaleđenu snježnu koru, a ona mi se zarezivala kroz rukavice.

– Ispred Ratničkog vijeća plemena "Bijeli oblak", poglavica i njegov zamjenik upravo su donijeli odluku o ustanovljenju priznanja Orden papiranate ruže. Njime namjeravamo odlikovati tebe za uspješno penjanje uz ovaj plaznik! To je naš orden časti! – kazali su svečano.

Auuuu, koliki je to izazov! Orden papiranate ruže! I to prvo meni! Poput one ruže koja se zadobije na vašeru. Osvoji je rijetko koji nišandžija. Mnogi bi se povazdan, u strjelištu zabavnog parka "Western Junior", na vašerištu iznad naše kuće, nadmetali gađajući iz zračne puške ptičarke da osvoje ružu od krep-papira. U tomu je bio nenadmašan naš komšija Stari Momak Bekso...

Upirem se iz sve snage. Posrćem, padam, dižem se... Viđao sam kako je odraslim momcima drago što lijepe dje-

vojke uzdišu ne bi li bile darovane tom ružom... Ista takva pripast će najhrabrijem ratniku našeg plemena. Zapalit će se indijanska vatra ispred šatora, poglavica i zamjenik sjedit će u pročelju, a ostali dječaci Indijanci u polukrugu ispred njih. I onda će biti prozvan ratnik... Ali, koje ću ime sebi odabrati? Denkino indijansko ime bilo je isto kao ime našeg plemena. Moj brat je bio zamjenik poglavice, zvao se Bik Koji Sjedi. Ja još nisam bio stekao svoje indijansko ime.

Vjeverica, Lisica, Tetrijeb, Ovan... Okreni-obrni. Najviše sam volio srndaće... Ne, ne može samo Srndać. Treba i dodatno ime. Kakav srndać? Ovaj, onaj, ovakav, onakav. Tražim ime i vučem noge... Vitorogi Srndać! Ali, vitorog je kozorog. Mladi Mjesec je vitorog. Ono, jest. Ali, što ne bi bio i srndać? Princ bosanskih šuma, s vitim rogovima, a i on sav tankovijast... Da, to je moje indijansko ime! I svo naše pleme, svi u logoru, pozdravit će me podignutom rukom, uz obavezno "Haug!", a ja, Vitorogi Srndać, ja ću se s tom ružom, ja ću tu ružu, ja ću... Šta ću s ružom?! Premali sam da bi neka curica za njom uzdisala... Ali, ruža je prelijepa!

Gatljam. Podižem se. S mukom napredujem...

Već je mrknulo kad smo se uspeli uz Podgaj. Tu smo stupili na prtinu puta koji ukoso vodi prema prvim kućama na periferiji. Posjeli su me na rodle i na njima uzvukli do prodavnice "Univerzal". Poznavali smo poslovođu. Njegov brat je stanovao u našem komšiluku. Zato smo smjeli ući i zasjesti oko visoke okrugle peći, zvane "kraljica", poput Indijanaca kad zapale logorsku vatru i važno vijećaju.

Otkravili smo se, ugrijali nožne prste i ruke, došli sebi. Mene su tapšali po ramenima.

Poprilično osušeni, bodro smo krenuli put naše mahale.

A Orden papiranate ruže našeg indijanskog plemena?

U to vrijeme su na Radio-Sarajevu bile vrlo popularne

radiodramske igre za djecu. I ja sam, kad sam poodrastao, rado slušao te emisije. Neki od njih, ili i obojica, pratili su radiodramu pod naslovom "Orden papiranate ruže". Taj naslov im je naumpao kao spasonosno rješenje kako da se mali indijanski ratnik prekali i podnese neprilike prerijske divljine na hladnoći po ispucalom skorenom snijegu i izvuče se iz nevolje.

Dugo sam žalio što mi nije uručeno zasluženo priznanje. Sve sam se nadao, a bio previše ponosan da bih podsjetio poglavicu Denku ili mog brata da su zaboravili na moje odličje.

NASTANAK PLEMENA “BIJELI OBLAK”

Dok nije bilo velikih svjetlećih reklama ni po velikim gradovima, mi smo imali jednu takvu. U centru našega grada, na velikoj zgradi kina, bila je pričvršćena izdužena zastakljena kutija. U njoj bi, s prvim mrakom, progorjele sijalice i, na bijeloj pozadini, bljesnula velika crvena slova:

K
I
N
O

J
A
D
R
A
N.

Mi smo u kino išli dva sata prije paljenja firme, na prvu predstavu. Nazivana je dnevnom. Nazivali smo je prvom. Djeci nije bilo dozvoljeno gledati filmove u drugoj, noćnoj. Neki filmovi prikazivani su samo u drugoj, predstavi za odrasle. To su oni filmovi koji su smatrani bezobraznim. Nas takvi (još) nisu ni zanimali.

S nama u kino išli su i Romi. Njih su tada zvali samo Ciganima. Drugo ime nije postojalo, niti je njima bilo uvredljivo. I oni su sebe tako nazivali. U kino nisu išla samo njihova djeca, nego i odrasli. Prva predstava završavala se za dnevnog vidila, tako da su, ukoliko požure – a to su redovno

činili vraćajući se – mogli stići u svoje naselje, udaljeno od grada dva-tri kilometra, prije nego što zanoća. To je zato što se oni boje mraka. Ako je, u godinu-dvije, bio snimljen jedan partizanski film, ostali su bili strani, s ispisanim prijevodom. Oni nisu znali čitati i njihovo sklapanje filmskih slika ostalo nam je zagonetno.

Najradije smo gledali filmove o Tarzanu. O njemu je izlazio i strip u nastavcima u "Malim novinama". Na tim crtežima Tarzan je izgledao isto kao na filmu. Bunilo me što je iznad stripa pisalo: Edgar Rice Burroughs, a na filmskim plakatama: Johnny Weismüller. U školi smo mogli učiti samo ruski kao strani jezik, pa smo te riječi engleskog i mogli izgovarati onako kako su napisane.

Ubrzo sam saznao da oba imena pripadala Tarzanu. Otac nekog dječaka hvalio se u krojačkom dućanu mog oca da je njegov sin – otprilike moj vrsnik, samo što sam ja išao u "a" razred – pročitao knjigu "Tarzan". Oni su stanovali u jednoj od četiri državne stambene zgrade, po dvije na periferijama; ostalo su sve bile privatne kuće. Nama su djeca iz njih bila odbojna. Bila su odjevena nalickano i ponašala se izvještačeno. S njima nismo ni dolazili u dodir. Radi toga mi se nije ni čitala ta knjiga, iako sam poprilično čitao. Ipak, Gradska biblioteka bila mi je pod nosom, malo iznad kuće, pa sam podignuo "Tarzana". Nije mi se svidio. Knjiga je bila velikog formata i debela. Korice su joj bile plјesnivosive, listovi žuti i čuli se po ustajalosti. Unutra nije bilo nijednog crteža. Za razliku od filmova, napisani sadržaj nije bio zabavan. Bio je dosadan. Bibliotekarki Marni vratio sam nepročitanu knjigu. Ali, makar sam shvatio toliko da se ono ime iz stripa odnosi na pisca, jer je stajalo na prednjoj korici iznad naslova knjige.

Uvrstili smo i Tarzana među svoje mnogobrojne igre. Posebno nam je bilo važno što su na to pristali i najstariji dječaci iz naše mahale, Denko i moj brat. Njih nisu zanimale naše igre. Bili su odrasliji i nije im pristajalo da se igraju dječijih igara. Čak ni lopte, iako su se i odrasli loptali. Imali su svoje zanimacije. Stariji se bavio hemijskim eksperimentima, a moj brat je rasklapao i popravljao kućne električne uređaje, a na komadiću šperploče sastavio tranzistorski radio koji je svirao. Uz to, oni su se i zamomčili.

Predvođeni njima, odlazili smo u šumu Vardište. Nije bila daleko od grada, ali dovoljno izdvojena da smo do mile volje mogli vježbati Tarzanova oglašavanja. U šumi je bilo i mnogo lijana. To su vriježe divlje loze. Visile su s drveća i bile iste kao na filmu. Na njima smo se ljuljali i skakali s njih. Česta su bila takmičenja ko će dalje doskočiti nakon što se zaljuljamo na lijani. Razmičući natruhlo lišće, grančicom bismo po zemlji ocrtavali dokle je ko doskočio, trudeći se da u narednom pokušaju nadmašimo bar sebe, ako već ne i još ponekog.

Napravili smo i Tarzanovu kućicu. Prava-pravcata koliba na drvetu. I potpođena. S krovom i zidovima od isprepletenog prušća. I s drvenim merdevnama koje su vodile u nju. Da je drugi ne bi mogli otkriti pogledom, sve je bilo zamaskirano.

Bilo je zanimljivo, lijepo, izazovno. Uživali smo. Radovali smo se. Ali... Nismo svi uporedo, svaki od nas, mogli biti Tarzan, a nije bilo moguće "odigrati" ni sporedne uloge. Nismo imali šimpanzu, niti bismo dozvolili da neki od nas bude ponižen time što bi bio majmun Čita. Niti je bilo pristojno da s nama po šumi zalazi djevojčica koja bi bila Tarzanova djevojka Jane (Džejn). Pa, sve da smo i mogli imati

i te dvije "uloge", tri lika su premalo za družinu koja stalno broji desetak, povremeno i više dječaka.

Za to je bilo dušu dalo da postanemo Indijanci. Bolje je ukoliko ima što više ratnika na okupu. Kao najstarijeg, imamo poglavicu Denku. Imamo i moga brata, njegovog zamjenika. Svi smo se slagali s takvim izborom.

Možda i podjednako kao o Tarzanu, voljeli smo gledati filmove o Indijancima. Kao i ostali koji su išli u kino, i mi smo bili na strani Indijanaca. Naravno, i naši, nama dragi, Cigani.

Opredijeljenost filmskih gledalaca za Indijance bila je više nego jasna i glasna. Kinosala je odjekivala od navijanja. Iako su filmovi bili takvi da Indijanci uvijek gube od kauboja ili sjevernjačke vojske, gromoglasno smo pozdravljali svako pojavljivanje Indijanaca, a zviždali njihovim ljutim neprijateljima.

Htjeli smo biti Apači, Čiroki, Mohikanci. Kako izabrati koji smo mi? Teško. Trebali nam je posebno ime plemena.

"Žuta podmornica"? Nije slabo. I moderno je. "The Beatles" već su, s tom pjesmom, zadrmali svjetsku scenu popularnosti... Ali, za Indijance se kaže da su crvenokošci, a podmornica je žuta. Uz to, engleskim jezikom govore i oni koji u filmovima stalno spletkare, šire mržnju i ubijaju Indijance.

"Pirgavi jastreb"? Odličan prijedlog! Skroz domaće. Naše. Jestreb je baš bosanska ptica. Lijepa u svakom pogledu. I izbliza i dok leti. A pirgava boja najbolje oslikava jastreba... Ali, među nama je bilo golubara. Ne treba ni pomišljati koliko bi ih to povrijedilo. Oni bi najradije svoje perjanice ispunili perjem pirgavih jastrebova.

Prijedlog za prijedlogom.

Tako iz dana u dan.

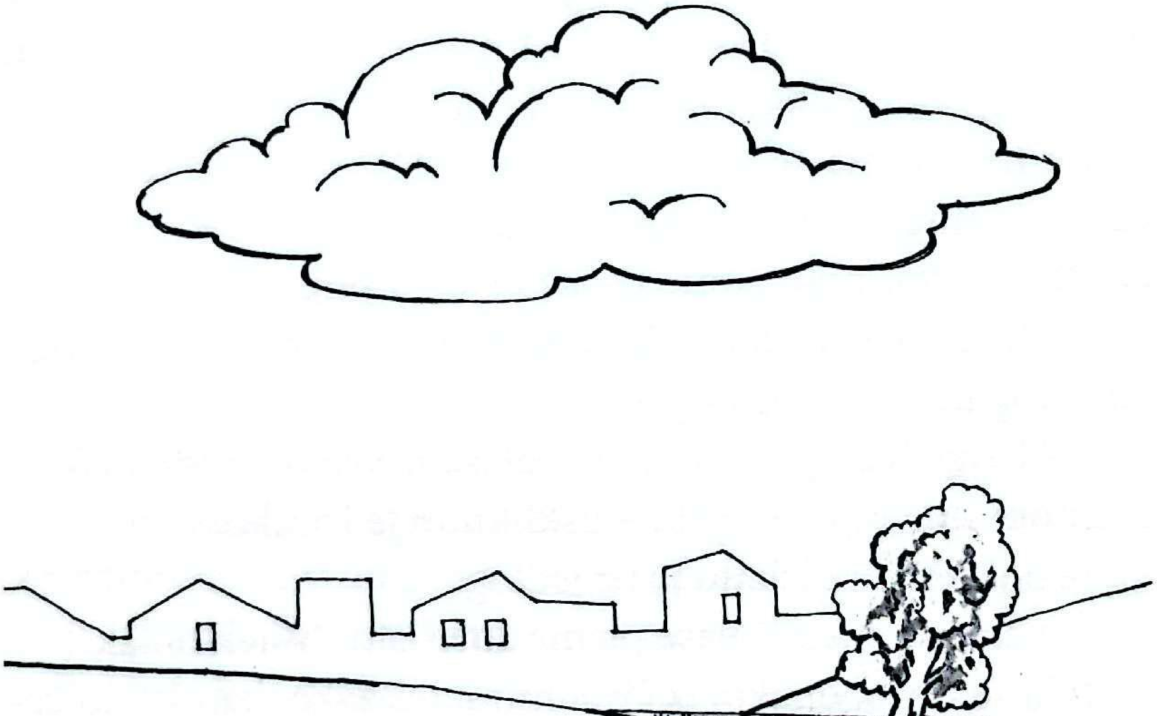

A onda se zbilo dok smo se izležavali na Bašči. Nad nama smirujuće plavetnilo. Sav nebeski svod se lijepo, najlješe plavio. Onako kad plavet ima svoju najljepšu boju. Ni oblačića... I, najednom, iznad nas – bijeli, snježnobijeli oblak! Niotkud se pojavio. Lijep, prelijep. Paperjasti oblak polahko se pomicao... Mislim da smo svi istovremeno mislili o njemu, o tom bijelom oblaku, zadivljeni njime.

Za mog brata se znalo da će ponijeti ime Bik Koji Sjedi. To je imao prišiveno otpozadi, na džepu kratkih pantola. Bilo je ispisano uspravno uz crtež u boji odštampan na komadiću kože, s nacrtanim poprsjem istoimenog, pravog i čuvenog indijanskog poglavice.

– Haug! Kao poglavica, proglašam svojim indijanskim imenom ime Bijeli Oblak! – uskliknuo je Denko.

Iz nečijih usta izletio je prijedlog:

– Neka se, onda, i naše pleme zove isto, "Bijeli oblak"!

I da se neko, onako, iz čista mira, tek tako, kao što to često zna biti, našao da se usprotivi samo da bi se usprotivio, to ne bi imalo smisla – svima nam se, u plavetnilu iznad naših očiju, upravo smiješio bijeli oblak.

PODVIG NA VELIKOJ JABUCI

Tek sam, ispisujući ovu knjigu, shvatio da taj dio grada, iako je bio mahala za sebe, nije imao svoje ime. Imale su ga sve ostale mahale. Samo naša nije imala, iako je jasnim granicama bila odvojena od drugih i ni s jednom se nije ni pretapala.

Mjesto našeg okupljanja zvalo se Bašča. Nije ni nalikovalo bašči. Možda smo i zato izgovarali drukčije: Bàšča, s kratkosilaznim naglaskom, ne otežući prvi slog.

Najviše je to bila ledina nepravilnog oblika. Podobro strma; uzbrdita i nizbrdita. Nešto duža nego šira. Smještena na nekih sedamdesetak metara između gornje i donje ulice. I neravnomjerno široka: šezedesetak metara pri vrhu, sužavajući se prema dnu na manje od četrdesetak koraka.

Bašča je bila ničija zemlja. Općina je otkupila to zemljište s namjerom da izgradi glavni rezervar gradskog vodovoda. O tome se, s vremena na vrijeme, naveliko govorilo. Mi bismo strijepili. Pa bi početak radova bivao odgađan. Pokazalo se da je, ispod humusnog sloja, kamen zvani stanovnik ili živac. Ogromna rupa ne bi se mogla izdubiti bez velikih miniranja. U blizini su, pak, načičkane kuće. Nije daleko ni crkva, pa bi, pogotovo zato, radovi bivali odgađani.

I, tako, smo odrastali provodeći najviše slobodnog vremena. Imali smo svoju teritoriju. Kakvu-takvu, ali svoju. Pogotovo je bilo važno što nismo bili na ulici.

U dnu je bila omanja zaravan. Na njoj je, našim igrama, trava bila potpuno utrta. Samo gola zemlja. Zavisno od toga kad je sezona koje od igara, igralo se klikera, neka bije, graničara, oraha – s gađanjem krupnim orahom kúća s orasima ili metalnog novčića na glavi pobodenoga klina. Pa tri vrste

klisa: četvrtastog – s urezanim rimskim brojevima, okruglog – sa zašiljenim vrhovima, ćićeta – okruglog klisa bez šiljaka koji se bacao u zrak i po njem se udaralo pal(ij)om pa da ćiće ode što dalje, a rezultat zbrajan koracima. Bile su i dvije vrste igranja škole – s tašom ili s loptom, s po osam polja/razreda. Igralo se i piljaka, po zemlji crtana tabela za micu s kamenčićima i skice za igru planova te su odatle – nakon što se izbroji onoliko do koliko se dogovori – bježali lopovi i za njima u potjèru kretali džandari. Naravno, igrali smo se i tiškanja, žmire, ganje, zuke...

Čim prođu prave mototrke, održavane jednom godišnje, usred ljeta, po strmim gradskim ulicama, igrali smo se trka motora: na štap, dugačak četrdesetak centimetara, rajsnijeglom se pribije ovalni karton s ispisanim brojem. Najvažnije je bilo imati "9" i "23"; njih su, na svojim pravim motorima, imali pobjednici u glavnim kategorijama, Pirija iz Tuzle i Mustafica iz Sarajeva. Pri trčanju smo ispuštali zvukove koji su oponašali brektanje motora i mijenjanje brzina. Poslije bismo prešli na sporije trke, konja, zajahujući pritku i držeći se jednom rukom za krpeni ular, a u drugoj je bio bič, s kanafom na prutu, kojim smo, udarajući pozadi po pritki, tjerali svaki svoga konja.

Podrazumijevalo se pravljenje praćki i lukova i strijela. U donjoj Bašči imali smo oveliko stablo zofe. Bila je rijetkost da zofa nije grm, već da izraste kao drvo, tako da smo imali izobilje materijala za izrađivanje pucaljki i štrcaljki. U modelarske vještine ubrajala se i izrada dviju vrsta čegrtaljki – bučnih drvenih, i tihih od orahovih ljuski, na potezanje koncem. Od parmaka smo izrađivali skije. Drvene klizaljke zvane sličure potkivali smo lastrom, a iznad zakivali kožne kaiščiće, kroz koje je proturana kanafa za uvezivanje i pričvršćivanje na obuću.

Imali smo, naravno, i praćke, račvaste, s debljom gumom (za kamenčiće) i s tanjom (za papirnate i druge savijene "metke"). Opasnije je bilo praviti prangije. One se bile od žice savijene u obliku rezbarskog luka. Na jednom kraju bismo uvezali kuršum, a na drugom poduži ekser. Kuršum bismo izdubili i u njeg natrpali usitnjeni papir i fosfor skinut s crta šibice te u to umetali klin. Udaralo bi se kuršumom po kamenu, od čega bi dobro puklo, ali su sijevale i varnice. Milicija je pogotovo zabranjivala pucanje s karabitom iz probušene konzerve. Tako se zbilo da se Ajdin nadnio nad svoju karabitušu da bi provjerio zašto nije pukla. Utom se konzerva ispalila i, svom silinom udarca, pogodila ga u čelo. Iskočila mu je čvoruga kakva nije viđena. Da je bio neko drugi na njegovom mjestu, završilo bi se kako ne treba. Velika sreća bila je što je to bio Ajdin. On – a nije se znalo kako je to moguće – nije osjećao bol. Opaljivaj mu klempe ili čvoke ili ga tuci k'o vola u kupusu, njega nimalo ne bi zaboljelo.

I čega se sve još nije igralo!? Ipak, najčešće lopte. Na malom igralištu na goliće, male golove, s najviše po troje u jednoj ekipi. Najgornji dio Bašče bio je blaže ukošen, mjestimično i poravan, pa nam je koristio za utakmice na velike golove, sa "stativama" obilježenim kamenovima. Malo naniže, na nešto strmijem terenu, bila su dva stara i podebela stabla šljive, na razmaku četiri-pet metara. To su bile stative za naše igre s loptom na jedan gol. Igralo se viktorije – s jednim golmanom, koji preko glave ubacuje loptu u igru, a za nju se jagme dvije ekipe sa po tri ili četiri igrača nastojeći dati gol, što više golova. Na taj gol se igralo i penala između dviju ekipa, s tim što je svaki igrač i branio i pucao. I firkle između dviju, ali i više ekipa: golman brani između šljiva, a igrač puca glavom, ali samo tako što sam sebi, s ispruženim rukama naprijed, bez bacanja u vis, pravo nabaci loptu na čelo.

Nijedna od igara s loptom nije igrana "na vrijeme", obično se igralo "do deset". Pobjeđivala je ekipa koja prva postigne toliko golova pa bi utakmica potrajala i po sat ili i dva debela sata.

Najveći i najstrmiji dio Bašče, s najviše očuvane trave, dušu je dao za igranje truhle kobile. Tu smo ponekad izvodili i vježbe kao pripadnici indijanskog plemena "Bijeli oblak" ili se igrali pogađanja imena gradova, rijeka i država prema zadanom početnom slovu, a najčešće smo sjedili, pričali viceve, prepričavali knjige i filmove, dogovarali se o nečemu ili samo ljenčarili kad nas ne bi bilo dovoljno za neku od igara ili bi nam one dosadile. Ovuda smo se zimi skijali, plazali i pravili skakaljke. Od snijega smo gradili i tvrđave s debelim zidovima i odatle se branili kad nas, iznenada, u jurišu grudama snijega, napadnu dječaci iz neke druge mahale. Najveću sramotu predstavljalo ako se ne bismo odbili napad i protivnici nam razrušili tvrđavu.

Pravili smo i snježne kućice. Njih smo – valjda radi ogruglastog oblika, sličnog kubetima – nazivali džamijama. Bili su to, zapravo, pravi-pravcati eskimski iglovi. Samo što nismo znali da postoje i takve kuće i da se tako nazivaju. U tim našim džamijama bilo je ugodno i po najvećoj hladnoći.

Ali, glavna priča ove priče, ona koja upravo nailazi, nije zimska. Ljetna je. Trajao je veliki školski raspust i počela zriti jabuka ranka, zvana šarenika, u prikrajku Bašče, uza sami crkveni zid, visok i širok.

Mora da smo vodili razgovore o indijanskom izletu u prirodu, jer je sasvim izvjesno da se tu zadesio i moj brat, zamjenik poglavice, Bik Koji Sjedi.

Tek, iz tog nečeg čime smo bili zaokupljeni, trgnuo nas je nečiji glas i pokazivanje prema jabuci. Ugledali smo ma-

log dječaka upravo kad se, padajući, rukama uhvatio za nižu granu i ostao visiti na njoj.

Drenjak. Bio je crvene puti i sitan. Stanovao je na sjevernoj periferiji, iznad mahala Berivaca i Petanaca. Nije pripadao tim našim protivnicima. Njegov otac i amidža imali su, u svoje dvije kuće, djece kao za dobru mahalu. Ali, oni su bili samo rođački uvezani i nisu imali svoju dječiju bandu ili nogometnu ekipu. Zato Drenjku nismo mogli ni zamjeriti što je brao jabuke na našoj teritoriji.

Toj jabuci, visokoj i s velikom krošnjom, najlakše se prilazilo crkvenim zidom, visokim i širokim, s ulice od Narodnog magazina. Sa zida bi se samo zakoračilo na jabuku, na mjesto gdje se stablo račvalo u više snažnih debala, iz kojih su se, nadalje, širile grane. Zato se Drenjak i mogao prišunjati neprimijećen.

Držeći se rukama, visio je na tanjem dijelu duge suhe grane. Bio je pet-šest metara iznad tla. Ispod njega je bila gromila kamenja, zarasla u žaru, trnje i jednako bodljikavo grmlje kupina, nered koji je ostao poslije upada komšinice Sase u Bašču. Bilo je pitanje trenutka hoće li prije popustiti njegovi prsti ili će se od debla očehnuti suha grana. Padne li, gotovo je s njim.

Ne znam kako se probio kroz ostrugu da bi prišao stablu i kako se uz njeg mogao brzo uspentrati, ali smo mog brata ugledali visoko na jabuci. Puzio je kosim deblom iznad grane na kojoj je visio Drenjak. Sljedećeg trena držao se za granu samo desnom rukom i upirući nožnim prstima, a lijevom – kao da nije mudri Indijanac Bik Koji Sjedi, nego poput Tarzana u filmovima – obuhvatio je Drenjka oko pasa. Utom je i zapraštalo. Velika suha grana stropoštala se između lišća nižih grana i tresnula po kamenjaru i trnju.

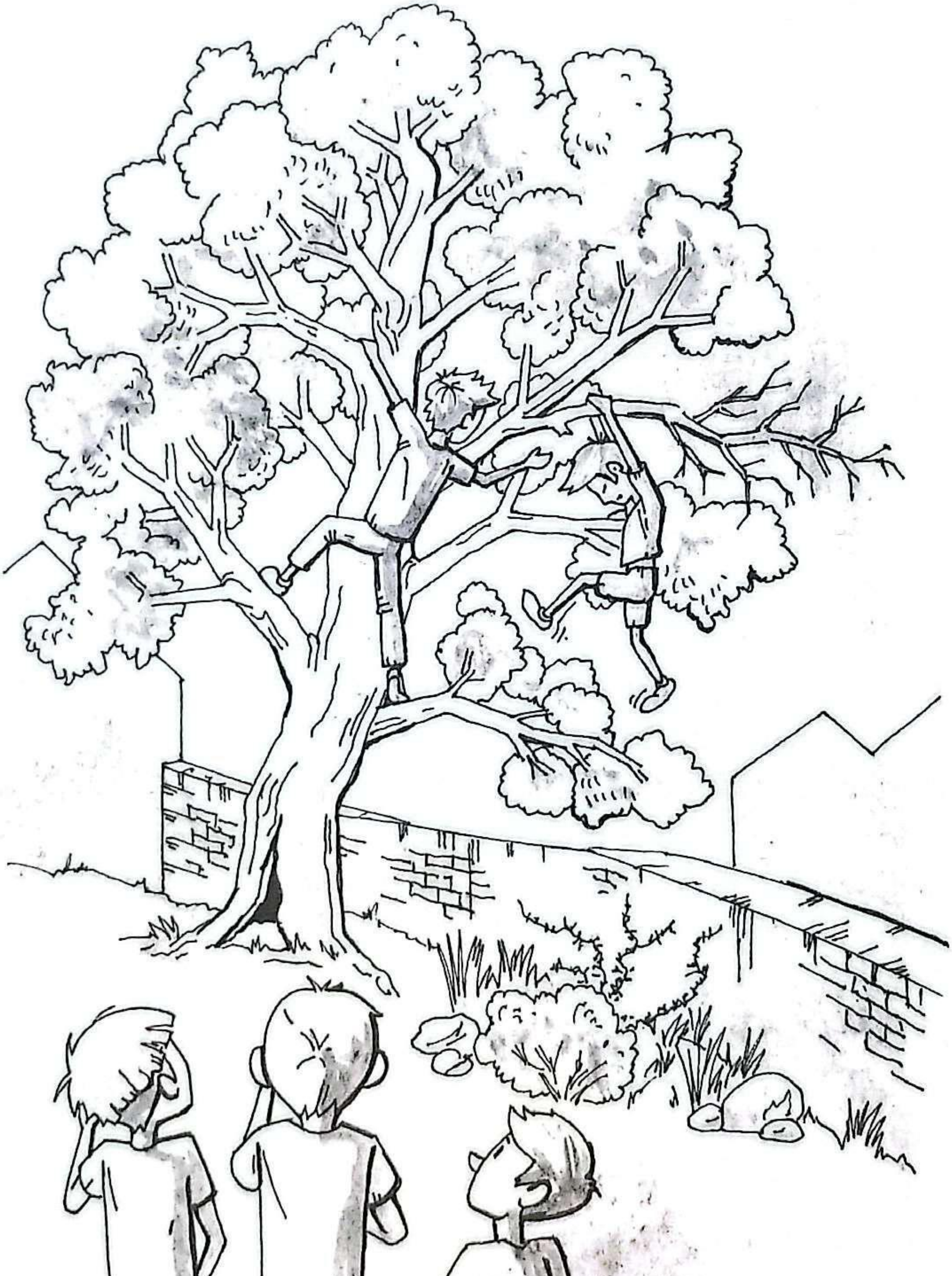

Šta je bilo, bilo je. Gotovo je. Drenjka se pokušalo spasiti.

Ali, je li odlomljena grana povukla i mog brata?

Nekad i samo jedan trenutak zna dugo, dugo trajati. Kao ovaj...

Sljedećeg trena, leteći pogledima od zemlje u visinu jabuke, vidjeli smo Bika Koji Sjedi kako, držeći Drenjka ispod ruke, kao da nosi dasku, zamiče u dubinu krošnje i primiče se stablu.

Da naše pleme ništa drugo nije korisno učinilo – a pomoglo je u lijepom odgoju divnih dječaka s Bašče – ovaj podvig Bika Koji Sjedi opravdao bi postojanje "Bijelog oblaka".

HRVANJE S MEDVJEDIMA

S početkom poznih jeseni, kad dobro okiša i zablatnjavi, pukao bi glas:

– Eto Cincara!

Viđeni su iz daljine, dok su se njihova konjska kola, troja-četvera, jedna za drugim, sporo uspinjala uzbrdicom iz pravca Zvornika, gdje su prešli granicu na Drini. To je potvrđivalo da su stranci. Nisi bili Cigani. Naši Cigani nisu poznavali njihov jezik i imali su odbojnost prema njima. Malo više ih je podnosila naša druga vrsta Cigana, Karavlasi, koji su, u svom – od grada podobro udaljenom – selu, izrađivali drvene preslice, dupke i slične predmete od drveta te ih petkom, na pijaci, prodavali uz usklike: "Moja žena prodaje vretena, a ja čanke po četiri banke!" Karavlasi su se s Cincarima i mogli sporazumjeti na svojim jezicima, ali se osjećalo da i ovi i oni zapinju u razgovoru. Karavlasi su s ponosom isticali da oni nisu Cigani, a ni Cincari, nego su Rumuni. To je potvrđivalo da su Cincari bili poseban narod. Bili su nastanjeni u zabitim krajevima prema Rumuniji i još se nisu bili stopili sa Srbijancima.

S prvim glasom koji najavljuje njihov dolazak, djeca nisu znala šta bi sa sobom. Bismo li se radovali ili strahovali? Zebnja nam se uvlačila pod kožu. U kućama smo prepadani da hvataju djecu i da se toj djeci izgubi trag. Od njih Cincari spravljaju sapun! Opet, nama su bili i zanimljivi, a našim roditeljima potrebni. Svoje kolske zaprege smjestili bi na nekoj periferijskoj ledini, a u grad slali glasnike. Išli su ulicama i sokacima u uzvikivali:

– Popravljamo kišobrane!

– Kalajišemo bakreno suđe!

– Lonci, šerpe, brave i katanci!

– Kalauzi za svaku bravu!

– Oštrimo noževe!

Sve je to bilo potrebno. Mjesecima su po kućama odlagani obataljeni predmeti čije su nazive Cincari uzvikivali i čekalo se da oni dođu.

Ali, nama je zanimljivije bilo ono što se vuklo na začelju preglasanih oglašivača: stari brkati Cincar s izlizanim šeširom koji udara u bubanj, a za njim, s halkama provučenim kroz nozdrve i za njih zavezanim lancima, vuče se par pripitomljenih medvjeda.

– Igraj, igraj, Gordana! Nek se narod nagleda naših pravih međeda!

– Hajde, hajde, Markane, propni se na noge!

Gordana i Marko bi se propinjali, hodali i igrali na stražnjim nogama.

Pa, hajde ti ne iziđi pred kuću i ne vidi to izbliza?!

Iza te gungule, muške glasove zamjenjivalo je žensko nadvikivanje:

– Gatamo u karte, vidimo sudbinu u dlan!

Cincarke su za sobom vukle kolica na po dva drvena točka. Žene po mahalama predavale su im šta je koja u kući imala za popravku: pokvarene kišobrane, izlizano bakreno posuđe, tupe kuhinjske noževe, poneka i katanac ili naručivala kalauz za bravu kojoj se zaturio ključ. To bi bilo zamotano i uvezano u platnenim zavežljajima zvanim bošče, a skupno sa sadržajem nazivano je betanj. Cincarke bi odriješile betanj, pregledale ponuđeno, kazivale dokad će to biti urađeno i koliko će koštati. Ženama bi izdavale raznobojne ceduljice, s nekim, njima raspoznatljivim, znakom, a drugi dio istobojnog papira bašlijom pričvršćivale uz preuzeti betanj. Time se znalo šta je čije i nije bivalo greški da, za nekoliko dana, ne bude vraćeno sređeno ono što im je predano

na popravku. Pogotovo nije bilo da ne vrate preuzeto. Na uspostavljenom povjerenju i zasnivao se uzajamni odnos naših roditelja s Cincarima, koji su nam zato i mogli dolaziti svake godine kad se spuste kiše i nastane kaljuža.

Preuzevši robu, Cincarke bi se prisagnule i šapnule ženama o gatanju na karte ili na dlan, a žene bi blago klimnule ili odrješito odbile.

Ovo obilaženje ulica i sokaka potrajalo bi dva-tri dana. U međuvremenu bi se u taboru dali na poslove njihovi koji su majstorisali. Nekoliko dana potrajalo bi zatišje, dok se preuzeto ispopravlja i Cincarke, same, bez vike i larme, bez prethodnice s medvjedima, samo vukući za sobom drvena kolica, sve ne vrate i naplate.

Ali, htjelo se da se stari Cincar, onaj s dugim zavijenim brkovima i ulojenim šeširom, zapio u birtiji "Šoferska tuga", nedaleko od njihovog tabora. Tu su se, na potanku kiselu čorbu i turu-dvije pića, zaustavljale kamiondžije i znale došetati mjesne dangube, koliko da protegnu noge. I, riječ po riječ, u rakiji, Cincar je hvalisavo uputio izazov: daje po deset dukata onima koji u borbi obore Marka i Gordanu. Iz gunja je izvukao dvije kesice, razvezao ih i sasuo dukate na sto. Zauzvrat, traži da pobijeđeni njemu u dinarima daju koliko vrijede dukati; po stotinu hiljadarki!

– Baš?

– Baš!

– Kad?

– Može i sad, a može i odmah! – odvratio je Cincar.

Nastavilo se u šali, kao najobičnije podbadanje dokonih, ali su ozbiljno utanačeni uvjeti. Medvjedi će imati brnjicu preko usta, nokti su im podrezani, tako da je isključena mogućnost nesportske ozljede. Može hrvanje u kosti, može tuča bokserima, podapinjanjem, kako god, samo da je pošteno i

da pobijedi bolji, ko prvi protivnika obori s nogu. Dovoljno je i da medvjed spusti prednje noge. Medvjedi će biti svezani na dugim lancima za drvo, s tim da lanci ne budu kraći od četiri-pet metara, kako bi se sve četvero boraca moglo razmahnuti kako treba. Borilište će biti uokolo jabuke divljake na parkingu ispred "Šoferske tuge".

Našlo ih se da podbodu Kauboja Billyja, dobrodušnog čaršijskog veseljaka s pravim, po rubovma uvijenim, kaubojskih šeširom i kaubojskim opasačem, na čijim su bokovima visile prave futrole za pištolje. Kuboj Billy je vrhunski baratao pištoljima. Munjevito ih je potezao. Ili ih je vrtio na jednom prstu i brzinski hvatao ručku s četiri, a petim, kažiprstom, pritiskao obarač. Znao ih je, oba odjednom, baciti uvis pa uhvatiti i odmah opaliti. Ponekad bi pištolji škljocnuli uprazno, ponekad bi – i to istovremeno – iz oba zapraštalo, a nerijetko bi špricnula voda. Puklo bi ako bi imao kapisle. U svim varijantama, pištolji su bili dječiji. Uz to, poput vhunskog kaskadera iz filmova, uskakao je u drveno sedlo i vješto jahao ili tjerao konje u galop, i to po asfaltnom putu, ukoliko bi mu to dopustio neki seljak koji s konjem dođe na pazarni dan.

Od njega nije bilo pažljivijega gledaoca kaubojskih filmova. Redovniji je mogao biti jedino Čizmo Fiskulturnik, blagajnik u Narodnoj banci, koji je, u slobodno vrijeme, vodio sve sportske sekcije. On je imao godišnju kinopretplatu na stolicu s brojem "jedan".

Kauboju Billyju nije trebalo reći dva puta. Prihvatio je. Ali, otkud mu novac za uplatu?

Kako to već i biva u nevelikom gradu, opklada u "Šoferskoj tugi" brzo se raščula. Čuli smo i mi na Bašči. Svakako smo bili besposleni, s rukama u džepovima, jer nije bilo igara na mokroj, pokisloj travi i blatnjavim dijelovima Bašče.

Tako smo i mi, s još mnogo druge djece i odraslih, nagrnuli prema borilištu.

Htjelo se i da se u kafani zvanoj "Telećak" zatekne Murko Šadićanin. Bio je izuzetno snažan. Najjači na našoj općini i dalje. Govorilo se da može iščupati konju rep. Nije pristao učiniti to za opkladu, ali je onako, iz inata, konopcem povukao kamion marke "Fap 17", zvani "šticar". Za njeg se pričalo i da se hrvao s medvjedima. To nije viđeno, kao ni ono s konjskim repom, ali su ga mnogi gledali kako vuče "Fapa". Evo prilike da se vidi šta može s medvjedom.

– Može! – pristao je bez nagovaranja. – Ali, samo ako je onako, bez opklade u pare i dukate.

Pripiti Cincar nije pristao.

– Da ti meni, umjesto zlata, daš međeda. Ni nov ti ne bi vrijedio više od sto hiljadarki. A ja imam te pare. Evo! – kazao je Murko Šadićanin i, iz unutrašnjeg džepa na dolami, potegao gutu para.

Cincar brkajlija je pristao.

Tamo-ovamo, našao se novac i za Kauboja Billyja. Neko je dao onako, od sebe, neko mu posudio. Uglavnom, sakupljeno je koliko treba i predano konobaru Vahi, koji će biti i glavni sudija. I stari Cincar je založio svoje dvije vrećice.

Cincar ode u tabor. Neki su krenuli za njim. Kolika god bila znatiželja, niko od djece nije se usuđivao poći – da ne bi završio kao sapun.

Eto ih ubrzo nazad. Naprijed Cincar, za njim medvjedi na lancima, za njima pratioci.

Prvo će se boriti Marko, krupniji od Gordane. Komisijski, pod nadzorom, propisno je vezan za drvo.

Cincar je važno uzviknuo:

– Još nije kasno da se povučete! Upozoravam vas da niko, gdje god smo se hrvali, nije oborio moje međede!

Nije se čulo o odustajanju.

– Koji će prvi od vas? – pogladio je mečkar Cincar svoje duge brkove.

– Ovaj je moj! – kazao je mirno Murko Šadićanin. – Samo, nemojte da bi se ko kladio na mene. Hoću da je halal borba!

Cincar zapovijedi.

– Marko, na no-ge! Bor-ba!

Marko se – očito, naviknut na ovo – uspravio na zadnje, a u zraku raširio prednje, da njima može, kao rukama, obuhvatiti protivnika.

Murko Šadićanin je neko vrijeme posakivao oko medvjeda. Marko se, razdražen, okretao za njim, a onda mu je protivnik uletio u zagrljaj. I medvjed je šapama obujmio njega. Bili su približne visine. Obojica gorostasni.

Za to vrijeme se Kauboj Billy zagrijavao. Poskakivao je u mjestu i stisnutim jumrucima – kao da je u pitanju boks, a ne predstojeće hrvanje – mlatarao zrakom.

Ko je obraćao pažnju na njeg, nije stigao ni vidjeti šta se zbilo na borilištu. Tek, Marko se koprcao ležeći u blatu, a Murko Šadićanin ležao po njemu. Čim su se uhvatili u koštac, naš junak je protivnika jumrucima stisnuo preko kičme i u trenu ga presamtio unazad. Dlakava grdosija se skljokala na leđa.

Pobjeda!

Mečkar je lijevom rukom strgnuo šešir s glave i bacio ga u blato, a desnom se vukao za kosu.

Priveli su Gordanu.

– Gordana, na no-ge! Bor-ba!

Uspravljena omanja mečka bila je visočija od Kauboja Billyja, a stasom još krupnija. Iako su joj metalnom korpicom stisnute gubice, čulo se ljutito mumljanje.

Kauboj Billy poskakivao je oko nje kao horoščić i vrebao priliku za napad. Gordana ga je uspjela obujmiti. Učinila je to oko vrata. Nije ga mogla dovoljno stisnuti i on joj se izmigoljio. Naš junak je nastavio s poskakivanjem, dok je razgoropađena mečka uprazno mlatarala prednjim šapama. Izgledalo je da njezin protivnik ide na to da je izmori i da je nagna da spusti na zemlju prednje šape. I tako bi dobio borbu. Ali, kad je, razgoropađena, Gordana spustila obje prednje šape na zemlju, Kauboj Billy nije podignuo ruke u znak pobjede, iako je sudija Vaha označavao da je borba završena. I dalje je oblijetao oko nje, opet propete na zadnje šape. Najednom se zaletio u mečku, koljenom je podbo u predjelu slabina i, istom nogom, munjevito je potpleo. Gordana je izgubila ravnotežu i skljokala se u blato. Kauboj Billy se svalio po njoj. Zadigao je desnu ruku i snažno zamahnuo, kao da joj zariva nož u srce.

Svi smo skakali od radosti. Vikali. Pjevali. Podvriskivali. Samo je Kauboj Billy, shvativši da je bez noža, poskočio i poskakivao oko Gordane, očekujući da se pridigne i da se nastavi borba. Stari Cincar je opet skinuo šešir i bacio ga pod noge. Znak predaje! Priznanje poraza.

Murko Šadićanin je upao u borilište, zgrabio Kauboja Billyja i, kao da je dijete, podignuo ga sebi na ramena i cupkao s njim za vratom. Dernjao se što ga grlo nosi:

– Billy, care! Car si! Ma, kakav car, carevina!

Trajao je urnebes. I Murko Šadićanin je bio naš junak. Onakvoga Marka položiti na leđa! Nije se moglo nadati ni njegovoj pobjedi, kamoli uspjehu Kauboja Billyja.

– Tako je, isto ovako, Yohn Waine, u filmu "Osveta poniženog kauboja", oborio medvjeda i zario mu nož u srce. Taj film sam pregledao osam puta i upamtio sve što treba. Samo sam čekao priliku. I ona mi se danas ukazala – objašnjavao je razdragano.

Stari Cincar natuče blatnjavi šešir na glavu. Reče:

– Znao sam da će se ovo dogoditi. Da će se jednom zbiti 'vako! – pa priđe konobaru Vahi i zatraži svoje pare.

– A ne! – bio je odlučan Vaha. – Pošteno si izgubio.

– Jesam – potvrdi je Cincar. – Zato i tražim svoje dukate.

– Možeš uzeti samo Murkine. On i neće dukate, hoće međeda. Tako je dogovoreno.

– Neka vodi Marka! Obojica neka vode moje međede! I kaubojac nek vodi Gordanu. Kad skupim para, doći ću i otkupiti je od njeg.

– Šta je sad to?! Šta to znači?! Ne može tako! – praskao je od srdžbe dozbunjeni konobar iz "Šoferske tuge".

Snuždeni Cincar priznade:

– Dukati nisu pravi, lažni su! Dosad sam imao samo pobjede i nije se moglo znati da dukati nisu pravi. Vi biste to utvrdili. A valja meni, ili ovima mojim bez mene, iduće jeseni opet vama doći na oči. Dogovorili smo se da sve bude pošteno.

– Aha... – reče sudija Vaha. – Aha-ha.

– Može. Slažem se! – odobri Kauboj Billy.

Murko Šadićanin je, na lancu, odveo Marka u svoje selo Šadiće. Držao ga je na planini, privezanog uz tor, da mu čuva ovce od vukova i medvjeda. Marko mu je bio dobar čuvar, a novi vlasnik ga je lijepo gledao i hranio kako treba.

Kauboj Billy držao je u avliji zadobijenu mečku. Prvih mjeseci uživao je u tome što ga je narod posjećivao. Dolazilo se i iz daleka da bi se vidjelo čudo neviđeno, da mu stisnu ruku ili da ga makar potapšu po ramenu. Ali, iako bi to spram njegove pojave izgledao nevjerovatno, jer je volio i znao uživati u slavi, sve skupa mu je dojadilo. Svega mu je bilo preko glave – Gordanu je mnogo jela i nije jela svašta, a publika mu je dolazila praznih ruku.

S ranog proljeća pojavio se bivši vlasnik, stari Cincar, i otkupio svoju mečku. Kauboj Billy tražio je da mu isplati samo pola zaslužene nagrade. A i to da bi koliko-toliko pokrio troškove Gordanine ishrane i vratio onima koji su založili svoj novac za njegovu borbu te počastio društvo veseljaka.

SALIHBEGOVICIN UNUK

Znam da je ovo bilo tačno godinu prije nego što sam i ja – preko zimskog, potom i ljetnog raspusta – trebao krenuti u mejtef, kad se naša družina s Bašče pojačala s novim dječakom. U početku nam je bilo neobično njegovo ime, Jaka. Ubrzo mu je ono dopunjeno: Mojster Jaka. "Mojster" nije "prepjevano" u "majstor", a znalo se da mojster znači majstor. Neki stariji dječak s Bašče donio je iz škole, s nastave muzičkog, pjesmicu "Mojster Jaka, al' že spiš, al' že spiš..." To je na slovenskom jeziku i pjevalo se o majstoru po imenu Jaka, koji je, očito umoran, prispavao i nije čuo zvon za buđenje: "Bim, bam, bom, bim, bam, bom", kako je to, nadalje, bilo u pjesmici.

Pridošlici nimalo nije smetalo što mu je ime prošireno nadimkom. Godilo mu je. A i inače se lahko odomaćio među nama.

Otac mu je bio ljekar, majka apotekarica. Došli su po dekretu. Bilo je više takvih u našem malom gradu, tako da su i djeca znala za riječ "dekret". Nedostajalo je stručnjaka, pa su raspoređivani "odozgo", a to je značilo da ih je naredbom slala viša vlast. Dolazili su iz različitih krajeva i bilo je razlike među "dekretiranim". Neki su, veterinar, agronom, dvojica-trojica profesora, živjeli u rijetkim državnim zgradama. Njih su čekali stanovi. Neke nisu. Takvi su nastanjivani po kućama za koje je u Komitetu procijenjeno da imaju "višak stambenog prostora". Apotekarica i doktor, roditelji Mojstera Jake, dopali su u našu mahalu. Smješteni su u prostranu Salihovicinu kuću. Bila je udovica. Ostala je iza muža. On je, kao "nazadni element", "nestao pod nesretnim okolnostima". Bio je beg, bivši zemljoposjednik.

U našim kućama se, kad je spominjana, Salihovicu nazivalo Salibegovicom. Živjela je sama. Ono, jest da je imala kćerku. Ali, ona se školovala daleko, na sjeveru, u gradu Mariboru. Kako joj je otac "nestao", više se nije ni vraćala.

Podstanarima je s "gazdaricom" bilo i bolje nego da im je pripao državni stan. Brinula im se o uređivanju soba, pranju rublja i spremanju hrane. Tako se, uz njih, i ona prehranjivala.

Bili su dobri. Lijepo su se ophodili i narod ih je volio. Nikako nije bilo jasno da mogu biti "državni neprijatelji koji su poslani po kazni" i da su "pod milicijskom prismotrom". Nisu "zaplatili glavom" radi toga nečega što su skrivili zato što imaju diplome s kakvima država oskudijeva.

Narod ih je, iz nekog prkosa ili iz milošte, da im makar tako uzvrati, oslovljavao s "gospodin doktor" i "gospođa apotekarica". Vlastima to nije smetalo. Kao "nazadni elementi", nisu ni zasluživali časna zvanja "drug" i "drugarica".

Iako je Mojster Jaka provodio najviše vremena igrajući se na Bašči, bio je odlikaš. A nije bio ni "pekav" ili "mamina maza". Baš dobar.

Kad je nastupio zimski školski raspust i odraslija djeca iz mahale — pod pazuhom s drvima za peć — krenula u mejtef, Mojsteru Jaki bilo je neobično, pa je i on pristao za njima. Nije ga odbio dobri stari hodža Ćerim. Da ne bi ostale čekao napolju, pustio ga je da sjedi kraj peći bubnjare.

Kad se raspust primakao kraju i došao na red ispit iz vjeronauka, ispostavilo se da se Mojster Jaka nije samo "pario uz peć". Tražio je da i on odgovara. Pokazalo se da zna najbolje.

I kad je nastupio ljetni raspust i opet se krenulo u mejtef, Mojster Jaka je nastavio ići. Nikako nije izostajao. Većina djece znala je odsustvovati: neki bi na nekoliko ili više dana

otišli rodbini "na godišnji odmor" u drugo mjesto, drugi bi propuštali poneki dan pomažući roditeljima u poslovima ili što im se nije ranilo svake subote i nedjelje, neki nisu nikako ni išli – mejtef nije bio "pod moranje" i u njeg se išlo više potkradom. Ali, Mojster Jaka je bio redovan. Njegovi nisu imali pravo na godišnji odmor, nisu imali ni svoje zemlje, niti su radili šta u kući, pa on nije imao obaveza.

Kao i otac, i majka je bosanski govorila pomalo zanoseći. Bilo joj je ime Majda. Čulo se da Majdi ima i u Sloveniji, a ima i u našem komšiluku. I nastavnici hemije u našoj školi ime je Maida. Može li to biti razlog da roditelji nisu bili protivni da im sin ide u mejtef? Ili bi ga tome, dok su oni na poslu, ionako podučavala Salihbegovica, a na njoj nisu nalazili ništa hrđavo...

A onda se, tajno, po kućama, pronijelo da dolazi Nijemac Berbo iz Srebrenice i da će, tog i tog dana, biti sunećenje po kućama, pa ko ima djecu kojoj to nije obavljeno...

Berbo nije bio Nijemac. Bio je nijem. Uglađen. Uvijek u kompletnom odijelu, što je podrazumijevalo i bijelu košulju, kravatu, prsluk i na njemu lančić džepnog sahata. Na glavi je imao urednu, naherenu beretku. Vlasti su ga gledale poprijeko. Vršena je propaganda protiv njegovog posla. Iz Saveza komunista bi bili izbačeni roditelji koji su dopustili da im se sinovi osunete. Ipak, milicija nije upadala u kuće dok je u njima boravio Nijemac Berbo. Vjera je bila odvojena od države i to je, prema tome, bilo "privatno opredjeljenje nazadnih elemenata".

Niko od roditelja nas djece s Bašče nije bio "upisan u drugove", iako su, i bez "crvenih knjižica", bili pravi proletarijat.

Nama je dolazak Nijemca Berbe predstavljao neskrivenu radost. Mala djeca ionako nisu znala šta im se sprema, a odrasliji dječaci prispjeli za sunećenje hvalili su se time na

Bašči. Oni još odrasliji zavidjeli su im, ali se i radovali: više od kratkog bola, pamtili su s kakvom su pažnjom i darovima bili nagrađeni, a u ovim prilikama lijepo budu počašćeni i oni koji su se već kutarisali.

Nije moglo biti da ne sazna i Mojster Jaka. Objesio se Salihbegovici oko vrata, molio je i kumio da i njima u kuću dođe Nijemac Berbo. Stara hanuma nije mogla s time ne upoznati svoje podstanare. Doktor i apotekarica nisu tome pridali pažnju. Ali, dječak je udario u ciku i vrisku. Nikako se nije dao smiriti. I, dok se gospođa Majda donekle nećkala, gospodin doktor nije patio od predrasuda. Ukazivao je na zdavstvene prednosti obrezivanja i da se to obavlja u naprednim zemljama po svijetu koje nisu samo muslimanske. Uglavnom, da bi ugodili djetetu ili da se, možda, usprotive državi, dopustili su da Salihbegovica dovede Nijemca Berbu dok oni budu na poslu.

Niko sretniji od Mojstera Jake. Ni važniji. Osjećao je da potpuno pripada družini.

...I da se krilo, ne bi se moglo sakriti. Potkazao je neki došnik ili se "samo od sebe" čulo u Komitetu. Da bi sebe zaštitili, s "nečuvenim događajem" su upoznali nadređenog druga iz zavičaja koji je bio "na položaju" u glavnom gradu. Uslijedio je dekret o premještanju bračnog para kao "nepodobnih deficitarnih kadrova".

Mojster Jaka je školovanje nastavio u dalekom gradiću, čak na bugarskoj granici.

Je li radi toga zabranjen naš mekteb? Je li zato i hodža Ćerim poslan u penziju, iako je svakome bio dobar, a i njegov posao bio je "kadrovski deficitaran"? Je li "drug na položaju" sredio da bude tako? Ili su to sami učinili mjesni poslušnici na vlasti? Ili se s (ne)mogućim razlozima samo podudarila promjena odnosa državne politike prema vjeri, "koja je od-

vojena od države", pa je mejtef ukinut; i ne samo u našem gradu? Tek, naš je bio zatvoren tri-četiri godine. Onoliko koliko je jedna generacija pohađala vjeronauk. Zalomilo se to baš na mojoj. Kad je i to prošlo, bio sam prerastao za mejtef. Što sam naučio o vjeri, naučio sam u kući i, potom, sâm.

Salihbegovici je ubrzo stiglo pismo. Mojster Jaka pisao da je, u muzeju, na velikoj staroj fotografiji panorame Niša, izbrojio osamdeset munara. U međuvremenu su srušene sve do jedne. Ta jedina opstala je u samom centru mjesta. I da ga je tu hodža lijepo primio. I, kad se uvjerio koliko zna, odredio ga za svog pomoćnika. Dobro sarađuju u vođenju mejtefa. Nimalo im nije ni dosadno, jer su u mejtefu samo romska djeca – drže do vjerske pouke i vesela su.

U potpisu: "Draga neno, grli te tvoj unuk Jaka".

ĆUP PUN DUKATA

Na ljetnom raspustu igrane su malonogometne utakmice s drugim mahalama. Pobjednička ekipa išla je dalje i odmjeravala se s nekom drugom neporaženom mahalom. Tako se sužavao krug pobjednika i vodio ka završnoj, finalnoj utakmici.

Mi s Bašče imali smo već dvije pobjede. Čekala nas je treća utakmica s ekipom Zborišta. I mi smo potcijenili njih i oni nas. Oni nas vjerovatno zato što su imali ponajbolje igralište. Naše, na strmoj Bašči, bilo je i najneuvjetnije. Nas je, pak, najviše vuklo to njihovo busanje pa da im pokažemo da ih možemo pobijediti na njihovom terenu.

Ovakve utakmice igrane su u rahatlokume. Svaki igač odvoji nešto sitnih para i kupi se kutija rahatlokuma. I protivnici donesu istu. To se dogovori. Po mogućnosti, da bude što veća i da nije sa slikom ruže nego s orasima, na kojoj je bila i fotografija u boji Vijećnice u Sarajevu. Pobjednici "nose sve", pripadaju im obje kutije tih slastica.

Ali, nama se, dan uoči utakmice, pojavio problem s lijevim krilom. Ispostavilo se da je neizvjesno hoće li nam igrati Šemso. On je bio naš jedini ljevak, brz, dobar šuter, nezamjenjiv. A toga dana trebao je pomagati ocu u žetvi. Kombajnisti je neko otkazao i on je zatražio od Šemsinog oca Ferhata da se žanje njegova njiva u Prisoju. Inače je pitanje kad će opet doći na red. Njihova porodica je, pak, bila jedina koja je pripadala našoj Bašči a da je živjela od poljoprivrede. Imali su posjed s malom štalom na samoj granici sa Zemljoradničkom zadrugom, ali izvan njezinog domašaja, tako da njima nije oduzeta zemlja i pretvorena u zadružnu.

Roditelji ostalih ili nisu ni imali zemlje ili im je oduzeta pa su nekako drukčije izdržavali porodice.

Ferhat je bio strog, a i nije bilo govora da mu sin ne pomogne. Ali, Šemso nam je obećao da će doći. Makar i pred samu utakmicu, pa i da pobjegne.

Da nas prestraše, na Zborištu su nas dočekali na doure-đenom igralištu. Napravili su i prave golove. U zemlju su poboli račvaste sohe, stative, i odozgo metnuli vlaku kao prečku. Linije igrališta markirali su pilotinom iz Kolektive, i to ne samo vanjske, aut i gol-linije, nego i one unutar igrališta. Obilježili su čak i tačku s koje se izvode penali. Na uglovima igrališta zaboli su pritke s obješenim krpama – kornerske zastavice. Na sebi su imali majice ili košulje iste ili približne boje, kao da su u dresovima. Tako su i oni i njihovo igralište podsjećali na prvoligaški nivo. Falile su mreže na golovima i to što lopta nije bila kožna nego gumena.

Mi smo bili takvi kakvi smo, u "rasparu"; svaki drukčije odjeven i obuven.

Koliko su nam se god noge oduzele, toliko je u nama narastao i ponos i osnažila želja da ih pobijedimo.

Oni nisu pristali da se sačeka dok nam dođe lijevo krilo. Zahtijevali su da se postupi po dogovoru i utakmica počne kad je zakazano. To je značilo da smo zaigrali bez Šemse. Ali, možda i stigne ubrzo. Dotad ćemo zapeti iz petnih žila.

Borili smo se. Nije igrano na vrijeme, nego do deset golova, s poluvremenom kad neka ekipa prva postigne pet. To nam je omogućavalo da što više otežemo: da pojačamo odbranu, da se sporo dodajemo ili da ispucavamo loptu što dalje izvan igrališta. Sve to ne bi li se pojavilo naše lijevo krilo.

I, zaista smo održali 0:0 kad je, kao bez daha, dotrčao Šemso. Odmah smo načinili zamjenu. Izveli smo Šicka i us-

postavili svoj uobičajeni raspored igrača. E, sad će Zborištanci vidjeti kome su se našli prodavati! Odsad će sve biti do igre.

Ali, i oni su osjetili da su prelama utamice i pojačali su navalu. Ne bi li nas slomili, svi su krenuli u napade prema našem golu. Ni Šemsi, kojeg smo redovno držali isturenog i na njega bi pazila po dvojica protivničkih igrača, nije bilo druge nego da se i on povlači nazad i pojačava našu odbranu.

Nek im bude. Ispuhat će se, a mi ćemo igrati na kontranapade i izbacivati Šemsu naprijed.

Ali, žureći iz napada u odbranu, natrčavši se od svoje njive u Prisoju do igrališta na Zborištima, Šemso se umorio. Zato smo ga povukli u odbranu, a naprijed, kao napadača, isturili Meksu.

Možda bude dobro i tako. Nek se oni "ispucaju", a Šemso će se odmoriti kao bek pa se pridodavati u našem napadu.

Naviknut igrati samo kao lijevo krilo, ne i u odbrani, Šemso pred našim golom odbi loptu rukom. Penal! Koliko bi se god bunili, pa se makar i zagužvalo na igralištu, nismo mogli. Čisti penal.

Hrabrimo golmana Pracka, šapćemo mu u koju će stranu i kako pucati šuter penala.

Njihov penaldžija namješta loptu. Iako je pilotinom obilježeno mjesto s kojeg se puca penal, đonom – kao što to čine prvoligaški igrači – utabava gdje će postaviti loptu. Ali, kako je god postavi, ona se makne izvan obima "bijele tačke". On opet utire po zemlji. Namješta loptu. Uzima zalet... Lopta se ponovo pomaknu. Šta bi drugo, opet priđe. Sagnu se. Čeprka rukama po zemlji da bi vidio šta ga ometa...

Vidjelo se da je povukao žicu iz zemlje. Lopta se pomicala radi te žice te je htio ukloniti. On bolje zacima i potegnu. Žica se izvuče dvadesetak centimetara i stade titrati. Penaldžija povuče iz sve snage. Utom počeše iskakati dukati. Ne shvatajući da se zbiva to što se zbiva, povuče žicu koliko je god mogao. Iz zemlje se izvali veliki, nekad – vjerovatno davno – tu zaokopani ćup. Bio je obmotan žicom. Kako se sva žica nađe u penaldžijinim rukama, ćup puče i zlatnici se raspršiše poput vodoskoka.

– Hajmo, halaba! – zavikaše Zborištanci i baciše se na skupljanje dukata.

– Ne mičite se! – vikali su na nas.

– Dukati su naši! Ovo je naš teren!

– Naša mahala, naše i zlato! – prijetili su nam i grabili dukate.

Trpali su ih u džepove. Strpavali majice i košulje zatrpane u pantole i šorceve pa dukate stavljali u njedra. Neki su naskupili pregršti i tako bježali s igrališta.

– Zborištanci kukavice, pobjegoše s utakmice! – vikali smo.

– Ovo je 10:0 za nas! – skačući, grlili smo se od radosti.

– Čudnih budala! – dovikivali su nam i trčali kud koji.

Nisu prošle ni dvije-tri minute, više ih na igralištu ne bi nijednog. Kako je nestalo dukata, tako je nestalo i njihovih igrača. I publika se brzo razišla. Mi smo, prema nepisanim propisima međumahalskog turnira, sačekali petnaestak minuta, da vidimo hoće li se pojaviti protivnička ekipa. Nisu se vratili i mi smo napustili teren, u putu se sladeći rahatlokumima iz svoje kutije.

Događaj se brzo raščuo. I da nije, doušnici bi prijavili. Milicija je privela sve igrače ekipe Zborišta. Svaki je vratio

zlatnike koje je ugrabio. Dječaci koji su ih se već bili riješili, propjevali su kome su ih dali ili prodali. Većina dukata nađena je u kući pokraj igrališta u kojoj je živio vatrogasac Feriz Musa. U brašneni sanduk ih je sakrila njegova žena, Ferizovica. Nabrzinu im obrazlagajući da se to ne prima u slastičarnicama ni u dućanima, za sitne pare ih je pokupovala od malih nogometaša iz svoje mahale.

I ne samo bez dukata, Zborište je ostalo i bez igrališta. Sljedeće noći su djeca iz drugih mahala, a pričalo se da je bilo i odraslih, po mraku prekopala sav nogometni teren. Ali, ćupovi sa zlatom nisu krompiri niti je igralište krompirište. A da je ko šta i našao, kopače su iz mraka budno pratile oči milicijskih doušnika.

Igralište je novi dan dočekalo svo u rupčagama. Zborištancima se nije mililo da ih zatrpavaju. Niti bi se usudili to učiniti. Odmah bi bili sumnjivi, a u kosti im se uvukao veliki strah od narodne milicije.

NAŠ JUNAK STARI MOMAK BEKSO

Najednom smo ostali bez dobre trećine Bašče.

Neki Crveni Harfi živio je sa ženom Sasom. Ona je bila čistačica u zgradi Općine, zvanom po starom vaktu Konak. Imali su četvero djece, sve u nižim razredima osnovne škole. Živjeli su kao podstanari u nekoj kućici podaleko od Bašče. On je, poput glumca Johna Waynea u kaubojskim filmovima, oko vrata nosio zavezanu šarenu maramicu. Nije volio raditi. Volio se provoditi s društvom. Živio je od ženine plaće, a ona je djecu izdržavala od dječijih doplataka. A onda se muž odmetnuo. Nestalo ga je. Neki su govorili: "Jadna Sasa!" Drugi: "Spasila se Sasa!", a bilo je i mišljenja da je Crveni Harfi taj koji se spasio bjekstvom.

Nije ga bilo nekoliko godina. Nije se javljao. Ni traga ni glasa. Dočulo se da je otišao u mornare. Znalo se za njegovu ljubav prema morima i daljinama. Govorilo se da mu je skitnja u naravi, a znalo se da je služio vojsku u mornarici i zavolio pučinu.

I, kao što je otišao, iznenada se i vratio Crveni Harfi. Isti kakav je i bio. Opet s, oko vrata svezanom, maramicom Johna Waynea i nastavljajući po svome sa svojim starim društvom. Kao u pričama o gusarima, mornar je došao s dosta para. Kupio je staru, napuštenu, ali poveliku kuću s magazom, u ulici preko puta "Name", Narodnog magazina. Tu je naselio svoju ostavljenu porodicu.

Njihova nova stara kuća imala je avliju otpozadi. Jedna strana bila je ograđena visokim kamenim crkvenim zidom. Taj zid se, izvan njihovoga dvorišta, produžavao prema našoj Bašči, a Sasina avlija graničila se s gornjom stranom naše Bašče.

Ubrzo nam je postalo jasno zašto se Crveni Harfi bio odbio od kuće. Sasa nije bila stara da bi bila baba. Bila je nadžak-baba. Mršava, prznica, ljuta, siktava, ništa joj nije bilo po volji.

Kad joj je muž – po koji već put – opet pobjegao od kuće, prvo što je učinila bilo je da uzduž ogradi jednu trećinu naše Bašče. U to je pripala i velika jabuka ranka, zvana šarenika, visokog stabla i razgranate krošnje, izrasla uza sami visoki kameni zid.

Sasa je razglasila da je kupila taj dio Bašče. Uzorala ga je, posijala nešto povrća, a najviše kukuruz. Trijebeći livadu prije i poslije oranja i pri okopavanju kukuruza, kamenje i otpatke nabacivala je u blizini stabla jabuke. Tako je tu nastala povelika gromila kamenja i izrasla žara, trnje i kupine. Često je stražarila uz ogradu i prijetila da će nam isjeći loptu upadne li u njezino, a neće se dobro provesti ni ko pređe preko parmaka ili i pokuša prići jabuci preko zida.

Kad bismo išli u pohod u Prisoje, prolazili smo donjom, dugom ulicom iznad kuće u kojoj je živio Stari Momak Bekso. To mu je bilo poput pravog imena. Kao da je on bio Indjanac, imao je crveno lice. Za takve se kaže da pucaju od zdravlja. I bio je snažan. Ali, tih i mirno je živio. Uopće nije bio toliko star koliko je dugo momkovao sa svojom djevojkom Feridom. Prvo su pendžerali. On je njoj dolazio pod prozor. Bacaknuo bi se kamenčićem. Ona bi iščekala da staklo zveckne i otvarala jedno krilo. Kad je to izišlo iz mode, ašikovali su preko tarabe na njezinoj avliji. Onda su, kad je – s obrazloženjem da "mi nismo Albanija" – iz Općine naređeno da se sruše zidovi (osim crkvenog!) i tarabe oko kuća, postali bliži u svom ljubovanju tako što su razgovarali preko parmaka njezine avlije.

S posla je išao pravo kući na ručak. Potom smo ga redovno viđali kad bi, poslije ručka, odlazio Feridi. Sav uredan. Lijepo dotjeran, odjeven u neku od svojih vesti s džepićem po srcu, friško izbrijan i štucovanih brkova, kolonjskom vodom zalizane frizure i uglancanih cipela, pažljivo je, tačnije je reći brižljivo, hodao, uvijek s pogledom ispred sebe. Ta ulica nije bila važna da bi bila asfaltirana. Zato se kretao tako da ne bi uprljao cipele, ali i da mu ne bi promaklo da i mrava zgazi. Bio je takav.

Da, jedino je u vašerskim danima pravo s posla odlazio u streljanu pokretnog zabavnog parka "Western Junior" i zadržavao se toliko dok ne osvoji najljepšu papirnatu ružu. Naprijed je bio pult s kojeg se gađalo iz zračnih pušaka, a u pozadini, poredane u pet ili šest redova, raznorazne ruže od krep-papira. Po desetetak u nizu. Žičana drška ruže bila je zabodena u tanki čep trske, takav kao filter na cigareti. Taj čepić nabodan je na ekser na letvi. Drška ruže obavijena je zelenim krep-papirom. Na obje strane pružala se po jedna zelena krep-liska, a na vrhu, od raznobojnog krepa, načinjene su guste ružine latice. Neke ruže bile su još posebnije, doukrašene "zlatnom" i "srebrenom" uskom trakom ukrug, kakvim su zamotavane veće i skuplje čokolade. Ako dijabola pogodi u čep, on se rasprsne i ruža padne. Pripada slovodobitniku i on se njom diči pred svima... Stari Momak Bekso malo bi osmotrio dok drugi gađaju, da bi utvrdio kako koja puška nosi. To je bilo zato što su momci iz streljane krivo podešavali nišanske sprave kako bi bilo što više promašaja. Onda bi odabrao sebi pušku i podesio nišane po svome. Okinuo bi obaračem naprazno, osluškujući kako će puška klapnuti. Ako bi mu odgovaralo, tražio bi da se u nju metne dijabola, platio i – iz prve pogađao. S ružom bi pravo kući, na ručak, a potom s njom kretao na ašikovanje svojoj Feridi.

Kad bi čuo da smo tu, na Bašči, samo bi – i dalje gledajući ispred sebe – podignuo desnu ruku i srdačno nam mahnuo. Mi mu otpozdravljali riječima, a on produžavao svojim putem.

Sve je bilo tako dok se nije zbilo – a ako nisu bile minule i dvije godine otkako je Sasa pregradila Bašču – da je Bekso podignuo pogled, zagledao se uz Bašču i stao.

– Ko vam je to učinio? Otkud ta ograda tu?! – upitao nas je s ceste.

– Kupila Sasa zemlju i podigla ogradu.

– Koja Sasa?

– Ona odozgo, onog mornara Crvenog Harfija.

Tada se Stari Momak Bekso popeo uz među i zastao u dnu Bašče, na našem donjem okupljalištu. Govorio je da to nije moguće. Govorio je kao da ne razgovara s nama. Upotrebljavao je neobične riječi. Da je to nacionalizirano zemljište. Čak je to eksproprijacija, s utvrđenim općedruštvenim interesom. I da je sve to tačno ucrtano i upisano u zemljišnim knjigama.

Uslijedili su burni događaji.

Ispostavilo se da je već sutradan kurir iz Općine napismeno predao Sasi da se ta zemlja nikako ne može otuđiti, s crvenom olovkom podvučenom napomenom da zemljište nije moguće kupiti ni pod kojim uvjetima.

Istog popodneva pojavila se Sasa. Grmila je. Osula je na nas drvljem i kamenjem. Prijetila je da se nećemo dobro provesti zato što smo je prijavili. Ponavljala je da ona radi u Općini. U Općini! I važno nam stavila do znanja da kažemo tome koga smo nahuškali protiv nje da se grdno zafrknuo. Ona nije kupila nego je zakupila tu zemlju.

Kad je Sasa otišla u kuću, baš je svojim putem naišao sređeni Stari Momak Bekso. Kao i dan ranije, zastao je spram

nas. Zagledao se u ogradu i mahnuo nam rukom. Otpozdravljajući, mi smo mu pritrčali i kazali šta je sve nagovorila Sasa. Samo je podignuo desnu ruku, mahnuo nam i nastavio brižljivo hodati.

Sutradan popodne zatekli smo po travi povaljanu ogradu. Šta je bilo? Došla je patrola narodne milicije i lično izvršila naređenje o rušenju ograde. U onom pismu koje joj je Sasi dan ranije donio općinski kurir pisalo je da joj je to prva i posljednja opomena da ukloni ogradu u roku od dvadeset četiri sata, inače će se za to pobrinuti organi javnog reda i mira.

Stari Momak Bekso, koji nam je ionako bio drag, postao je naš junak.

Bilo nam je jasno šta je bilo i kako se dogodilo da cijela Bašča ponovo bude naša. Stari momak Bekso radio je u Općini, u Službi katastra i gruntovnice, gdje se vode zemljišne knjige. Kao revnostan službenik, znao je šta je čije, a šta nije, šta može i šta ne može.

Sutradan smo ga iščekivali na našem donjem igralištu da naiđe ulicom od svoje kuće. Kad se pojavio, nismo čekali da nam mahne. Složno smo ga pozdravili. Istupio je Denko, koji je bio naš poglavica Bijeli Oblak kad smo mi bili u ulozi Indijanaca, i obratio mu se:

– Vijećali smo na koji način bismo ti odali priznanje. Prošao je proljetni vašer, a daleko je do jesenjeg pa ti ne možemo dati Orden papirnate ruže. Odabrali smo da to bude Orden crvene ruže. Tvoje je hoćeš li ga odbiti ili prihvatiti – kazao je i pružio mu pravu ružu.

Stari Momak Bekso je svečano progovorio:

– Drage moje komšije, dugo ja, preko oka, pratim vaše ponašanje na Bašči ili dok prolazite iznad moje kuće idući u Prisoje. Ponosan sam što izrastate u lijepo odgojene dječake. Ali, zašto mene nagrađujete?

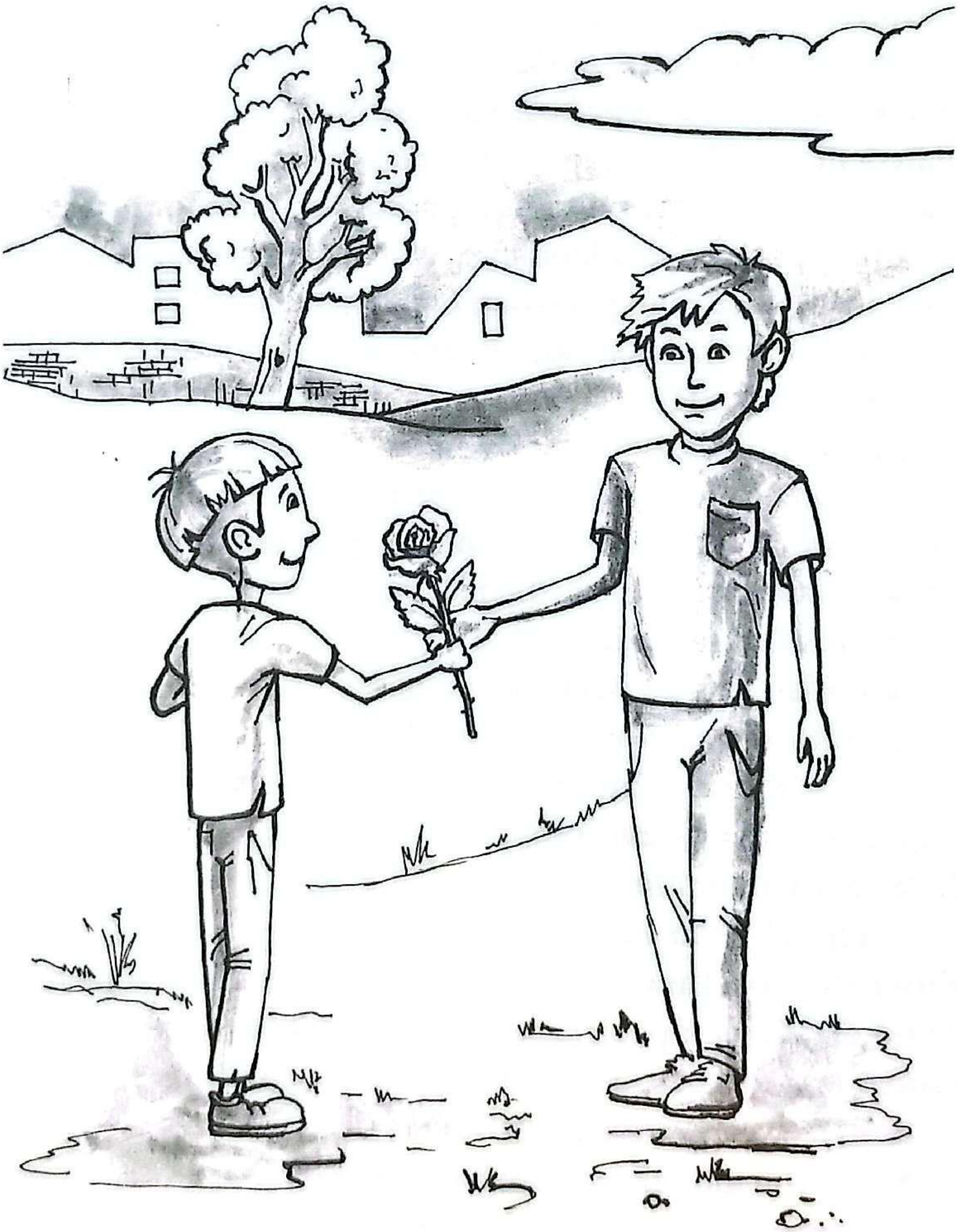

– Bašča! – pokazao je rukom Denko. – Vraćena je tvojom zaslugom.

– Pustite to! To je moja dužnost kao savjesnoga građanina i odgovornog službenika u Katastru i gruntovnici. To mi je posao. Znam čija je čija zemlja, a i onu koja ne može biti nečije stalno ili privremeno vlasništvo.

– Ipak – javio se učtivo moj stariji brat. – Ipak, mnogo je drugih koji ne obavljaju savjesno svoje poslove. Jednoglasno smo zaključili da tvom zalaganju na povratku Bašče treba odati priznanje.

– Dobro – kazao je Stari Momak Bekso. – Da ne biste ružno pomislili, s posebnim ponosom prihvatam vaš Orden crvene ruže. Ne namjeravam ga baciti kad odmaknem odavde. Okitit ću se njime!

Stavio je dršku ruže u džepić na vesti.

Ruža je, na bijeloj majici, izgledala kao da je procvjetala iz njegovog srca.

Pružio je ruku svakom od nas. Mi smo važno prihvatili rukovanje.

Stari Momak Bekso nastavio je popodne prolaziti ulicom ispod bašče. Jednako uredan i pažljiv u hodu, mahnuo bi nam desnom rukom. Samo što je bio još svečaniji – svaki dan s novom ružom iz svog cvijetnjaka zadjevenom u džepić na vesti. Očito se njegovoj Feridi svidio Orden crvene ruže.

KOŠPICE TREŠNJE

Ova priča zbila se za mog jedinog boravka u lovu dok sam bio dječak.

Moj babo je nečim bio spriječen da bi u lov krenuo kako je uobičajeno, prije svitanja, pa smo imali rijetki zajednički ručak nedjeljom u kući. Prolazilo je popodne kad je obukao lovačku uniformu (ljepše nisam vidio jer je sebi skrojio i sašio po svojoj volji), opasao fišeklije, mamjestio remen s puškom preko leđa i – pozvao i mene u lov.

Bez žurbe, nogu za nogom, za dana smo došli u Zalukavlje, na strmi proplanak koji je lovac Rašid oteo od šipražja i na krčevini zasijao zob i travu. Nekako baš u međi njegovog čaira i zadivljale trave, uspinjala se lijepa trešnjica. Bila je divlja. Rašid je okalemio te je urodila krupnim blijedocrvenim plodovima. Kraj trešnjevog stabla bila je razgranala ruža. Nju Rašid nije okalemio. Ostala je divlja, s cvjetovima lijepog oblika i peksinave boje.

To mjesto s trešnjom i ružom babo je odabrao za naš lov. Trešnju – da bih se ja naslađivao sočnim voćem s donjih grana, koje su se od roda spavitile do same zemlje. Ružu – da bi njemu bila zaklon, pogodno mjesto za čeku, jer je nas zaklanjala od njive, a mi smo mogli vidjeti svaku zobljiku.

Sjeo sam na očev ruksak, a on je pričučnuo. Ja sam jeo trešnje, a babo je zagledao po zobi.

Još se vidjelo, ali su se glasovi šume smanjivali i tišina bila sve prisutnija.

I ja sam počeo gledati zob. Blagi povjetarac njihao je nježne stabljike u čudesnim blijedozelenim prelivima pa se njivica mreškala poput mirnog mora pred diobu dana i noći. I još je ljepše bilo od mora, premda na moru nisam bio, ali sam iz pričanja dočaravao sebi morske slike.

Titraji nestajuće svjetlosti u tom malom zobenom moru unjihali bi me u san da moja mašta (a imao sam jedanaest-dvanaest godina) brzo ne iznađe način da se razbije dosada. Pošto bih pojeo trešnju, košpicu sam, umjesto da je ispljunem u travu, zadržavao ispred zuba te je, pritiskom usana, izbacivao ciljajući u stablo. Radostan što sam tako zamijenio pucaljku od zofe i kudjeljni metak, brzo sam gutao trešnje i košpicama "pucao" u stablo. Kako su zamirali zvukovi šume, tako se sve bolje čuo svaki oštri udar košpice u jedro drvo.

I babu je to uveseljavalo. Odobravao mi je treptanjem i smiješkom kad god ne bih promašio. To je u meni rasplamsavalo ponos. Sve halapljivije sam jeo trešnje i sve su se razgovjetnije čuli pogoci mojih metaka u moju metu.

Otac se najednom prestade smješkati. Reče:

– Prejest ćeš se... Malo ćemo mirovati.

Potvrdio sam klimom glave.

Potom je bila samo tišina.

Meni se, od toga i njihanja zobi, pridrijema. Vjerovatno sam i prikunjao. Kad me prenuo dodir očeve ruke, više nije bilo baš svijetlo. Pri dnu neba se crvenilo. Hvatala se pomrčina. Očima upitah oca: "Šta je bilo?", a on mi, pomicanjem zjenica, odgovori: "Pogledaj onamo!" Ugledao sam srndaća kao da je naslikan na prvoj strani "Lovačkog lista"!

Dok ne započe pasti zob, srndać je zakretao glavom kao da stražari vidokrugom.

Bio je ljepši nego naslovoj strani "Lovačkog lista". Ljepši i od sebe na slici koju je otac dobio od doktora Herosha iz Njemačke. Bio je najljepši na svijetu. Osjećao sam da je upravo takav po tome što sam prestao disati. I po tome što mi je postalo hladno iako sam bio toplo odjeven. Srce mi je pomamno tuklo od ushićenosti njegovom ljepotom.

Babo zadiže pušku. Cijev mi je smetala da vidim srndaća dok spušta vrat da zagrabi zalogaj zobi.

Spusti pušku.

Pa podiže pušku.

Spusti pušku na koljeno...

Više mi nije smetala cijev – otac je odložio pušku u krilo.

Srndać je bio nestvarno lijep.

Otac primaknu usta mom uhu. Šapnu:

– Jedi trešnje.

Počeo sam nečujno žvakati, gutajući košpice.

Srndać je sav bio lijep.

Babo se opet nagnu nad mojim uhom:

– Nemoj jesti košpice.

Prstima sam vadio košpice iz usta.

Srndać je po svemu bio lijep.

Babo mi opet šapnu:

– Gađaj košpicama u deblo.

Srndać je bio lijep, izmišljeniji od ljepote.

Babo mi nasloni ruku na rame i ohrabri me blagim stiskom.

Opet sam usta pretvorio u pucaljku od zofe.

"Tak!"

U ušima mi je jeknulo to "tak", a šuma i proplanak prihvatili i pojačali odjek. Činilo mi se da se prenosi poput grmljavine.

Srndać zadiže glavu. Zadrža je podignutu. Gledao je prema nama. U tom istom trenu se vrcnu, okrenu se u mjestu, pa se prući i zatalasa kroza zob.

Rašidova njiva bila je kratka. Samo se izgubio u grabiku. Nestade ga, njegove boje koja je plamtjela posljednjim plamsajem sa zapada. Kao da su se, odjednom i zajedno, skrili Sunce i srndać.

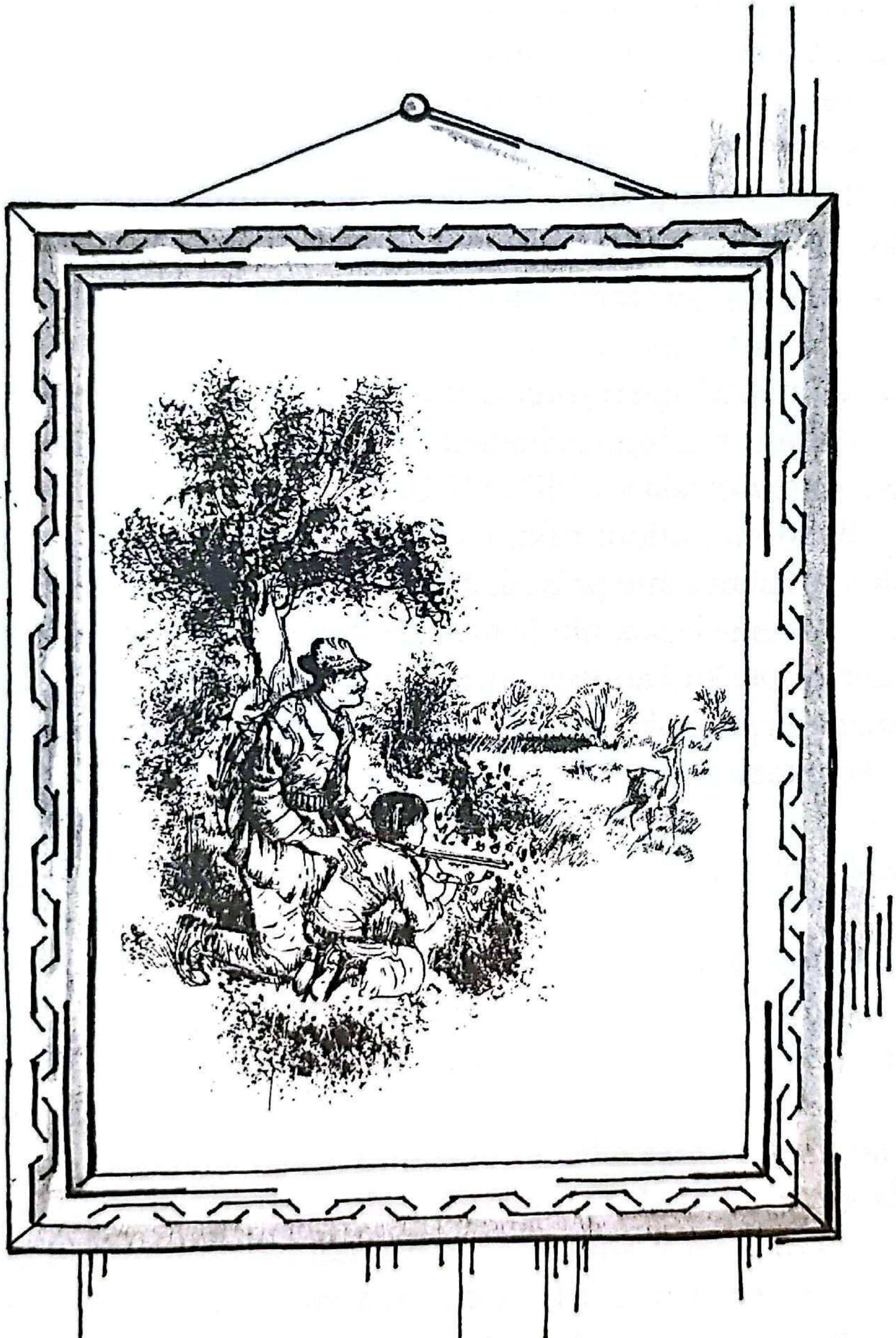

Omrknulo je.

Kući smo se vraćali kao i kad smo išli od nje, bez žurbe. Da odagnam drijemež uzrokovan sporošću našega hoda i opijajućom svježinom ljetne noći, upitah:

– Zašto nisi pucao?

Babo preču pitanje. Nastavili smo samo onako. U neko doba progovori:

– Nemoj u dućanu pričati da smo gledali srndaća.

– Zašto?

– Zato što nije sezona lova na srndaće.

Potom smo šutili nabadajući po stazici, dok su nam gradska svjetla bivala sve bliža i bliža.

Babo mi nasloni ruku na rame i ohrabri me blagim stiskom. To mi samo potvrdi ono što sam znao.

Otac nije lagao, niti je nas učio tome. Niti bi on ikad podignuo pušku kao krivolovac. Znao sam i da on zna da ja znam da je u toku sezona lova na srndaće. Babo je to samo tako izrazio.

NENINE BAJRAMSKE GURABIJE

Djeca kao djeca, na Bajram se znalo obilaziti i one koji nisu rodbina pa ni komšije. Nije to bilo radi sitnih para ili kolača. Više kao jedna od igara u koje smo se uživljavali. Ali, da su za to saznali roditelji, neki se ne bismo dobro proveli.

I ja sam jednom pristao uz grupu dječaka s Bašče u takvome pohodu. Doživljavao sam to bezazleno i naivno, kao što je znalo biti kad neko od nas na ulici nađe neku paru, papirnatu ili metalnu, pa onda dječurlija krenu ulicama pomno zagledajući ispred sebe ne bi li se ko i od njih tako "opario".

Idući na vrata ne znam kome, nekome koga je neki od nas poznavao, zatrefili smo se u Zejdinom sokaku i prisustvovali nemilom događaju. Strmo ispred nas, troje-četvero djece kucalo je na kućna vrata. Otvorila im je žena. Prvo je promolila glavu i nešta im govorila. Očito, nije bilo dovoljno, pa je izišla i pokazivala im rukama da se udalje, da odu. Kad su se djeca domogla avlijskih vrata, ona je, na sav glas, da je čuju u komšiluku, zavikala s verande:

– Što ste meni došli na ovaj dan?! Meni dođite na 1. maj, kad je praznik rada! Ili na 29. novembar, kad je praznik naših radnih ljudi i građana! Tada mi dođite! Nemojte meni dolaziti na Bajram!

Kao i otjerana djeca, i mi smo se, iako samo nijemi posmatrači, osjećali neugodno. Posebno ja. Iz te kuće nekad je sa mnom u razred išao sin te žene. Ona je bila radnica u "Vezionici", a njezin muž je radio u Fabrici stakla kao puhač. Neke članove njegove porodice ubili su četnici. Njima je, prije i poslije toga rata – kao veleposjednicima – u obje

Jugoslavije oduzeto mnogo zemlje. Oni koji su preživjeli ili se nisu raselili, iskazali su odanost novim vlastima. Tako su i roditelji mog školskog napredovali u službi. Ona je dobila namještenje kao predradnica u tekstilnoj fabrici i dogurala do smjenovođe, kao prva žena na takvom položaju u našoj socijalističkoj komuni. On je postavljen za činovnika u kancelariji, zatim unaprijeđen u šefa računovodstva, da bi ga – kad je zafalilo podobnih kadrova po nacionalnom ključu – postavili za predsjednika Udruženja partizanskih boraca, iako je on bio dječak dok je bilo partizana. Na toj važnoj dužnosti dočekao je i ovaj Bajram, kad je njegova žena vatrenim parolama otjerala dječicu ispred vrata.

Niko iz naše mahale nije poticao iz porodice koja je u tom ratu pripadala neprijateljskim vojskama. Ali, nisu bili ni u prijateljskim. Niti su se u miru dodvoravali vlastima ili ih vlasti nisu odabrale za svoje uloge. Moj otac je držao svoj šnajderski dućan i doživljavao stalne udare na ostatke kapitalističkog načina privređivanja, sve dok ga nisu skroz razboljeli i učinili nesposobnim za krojenje i šivenje. Da bismo preživjeli, majka se morala zaposliti i uporedo nastaviti ratom prekinuto školovanje u večernjim školama za odrasle, potom putujući i na fakultetske ispite u Sarajevo. Otac trojice mojih prijatelja radio je u Električnom preduzeću i zvali su ga Sahib Žica. Otac druge dvojice cijepao je karte na kapiji nogometnog igrališta "Turbine". To je bio Maho Biletar, a kad se rodio bio je beg. Otac jednoga upravljao je konjskim kolima i nazivan Ramo Furman. Šesterici dječaka očevi su radili na građevini. I tako dalje. Samo je Šemsin otac imao jednog brata koji je poginuo u partizanima, ali i jednog koji je, u maju 1945. godine, uspio prebjeći u Austriju, a odatle u Argentinu, tako da se to poništavalo i porodica se izdržala radom na svom nevelikom poljoprivrednom imanju.

U trenu mi je, u uskom i strmom Zejdinom sokaku, naumpalo da kuća moje nene nije daleko od te mahale u koju smo zabasali. Da bih popravio pokvareni dojam bajramskog ugođaja, odlučio sam svoje društvo odvesti neni na Bajram.

Ime joj je bilo Emina. Zvali su je Zvornička. Takav je bio običaj u širem kraju: tek dovedene nevjeste oslovljavaju se čudnom izvedenicom za ženski rod prisvojnog pridjeva mjesta iz kojeg su došle i to im ostane umjesto imena.

Moja nena je voljela djecu. Ispod kuće je imala veliki vrt s mnogo različitih voćki. Kako je koje voće prispijevalo za berbu, tako je pozivala djecu iz svoje mahale da sebi beru dok se ne najedu, a nama šta preostane. Zimi bi, jednim danom u svakom mjesecu, dijelila djeci suhe šljive filovane orasima, drugi put suhe kruške, a treći mjesec svakome po lončić posoljenih raskuhanih zrna kukuruza. Za Bajrame se posebno pripremala. Očekivao sam da će to mojima s Bašče biti lijep doživljaj.

Nena je spremala posebne bajramske gurabije. Veoma slasne. Ne i velike. To je bilo zato što se djeca uz Bajram prezasite kolača i više vole da im se pokuči pokoja para. A sve gurabije, pogotovo njezine, mogle su dugo, i po mjesec, odstajati a da samo dobiju na ukusu. Ali, gurabije moje nene bile bi pojedene odmah. To je bilo zato što je djecu iznenađenje čekalo u njihovom punjenju.

Danima uoči Bajrama nena je usitnjavala papirnate novčanice u metalne. Dinare i dvodinarke nije uzimala u obzir. Samo bijele petodinarke i žute banke, dvobanke i pokoju petobanku. Kad bi nakupila sitnine koliko do upola šerpe, prelila bi ih vrelom vodom, u to nasula lug i pustila da se satima otkuhava na šporetu "fijakeru", pa bi ih opet preprala ključalom vodom. Sjajtile bi kao da su ispod čekića. Onda bi zamijesila gurabije i u svaku stavljala po jedan novčić. Po-

sebno je pekla, u znatno manjem broju, gurabije "bez ičeg", one u kojima nije bilo "dodatnog sadržaja". Poslije bi izmiješala obje vrsta gurabija tako da ni ona nije mogla znati u kojima su metalne pare.

Na tepsiji je iznosila gurabije djeci koja bi joj došla na vrata u danima Bajrama. Pa da proberu koje će uzeti. Svakome su mogle pripasti po dvije. Djeca bi ih odmah razlamala i jela. Zašto? Zato što su naučila da je onima kojima ne bi zapalo da nađu novčić sljedovalo da izaberu još jednu gurabiju. Potom bi odlazili dalje, odgađajući užitak otkrivanja ima li šta u njoj.

Taj ugođaj sam namjerio priuštiti mojima s Bašče.

Ja sam, ujutro toga dana, već bio kod nene na Bajramu. Lijepo me dočekala kad sam opet halkom zakucao na njezina vrata.

– Neno, ovo su moji prijatelji s kojima provodim vrijeme na onoj Bašči blizu moje kuće – kazao sam.

– Bajrambarećola! – zavikali su moji prijatelji.

– Ljubi vas vaša nena. Allahraziola. I, pričekajte malo, da vas darujem.

Pojavila se s tepsijom gurabija. Moji s Bašče nisu znali tajnu neninih gurabija pa sam požurio da ih odobrovoljim:

– Ovo su gurabije koje se odmah jedu – kazao sam, uzeo jednu i prelomio je.

Unutra se ukazala žuta, poput dukata sjajteća dvobanka.

– Sad i vi uzmite. I vas čeka slično iznenađenje.

Dječije ruke požurile su prema tepsiji.

– I još po jednu. Moja nena daruje po dvije gurabije! – važno sam dodao.

Djeca su uzimala, ponovo izgovarajući "Bajrambarećola", sada ljubeći nenu Zvorničku u ruku i prinoseću je svome čelu. Takav je bio običaj kad se čestita najbližim.

Ispostavilo se da jedino Hasko u jednoj gurabiji nije našao novčić. Požurio sam ga umiriti:

– E, takvome sljeduje da probere još jednu! Ili ćeš tako ili da ti ja dam ovu razlomljenu s dvobankom?

Hasko je pošao rukom prema tepsiji. Onda je promijenio pravac ruke prema meni. Pa prema tepsiji...

– Slobodno ti izaberi – kazala je nena.

Hasko je prelomio sa sobom:

– Ja bih ovu s dvobankom.

NOĆ NA LOGOROVANJU

Pleme "Bijeli oblak" obavilo je mnoštvo indijanskih vježbi. Imali smo poglavicu s pravom perjanicom, ne samo oko glave, nego i niz leđa. I njegov zamjenik je imao sličnu, samo nešto kraću. Oni su ulivali povjerenje i znali nas obučiti svačemu. Hodali smo livadama. Probijali se kroz šume. Uspinjali na stabla i planinske vrhove u okolini. Naučili smo indijanske pozdrave. Tajne znakove javljanja. I slati dimne signale. Pravili indijansko oruđe i oružje. Znali poslagati drva za logorsku vatru. Podignuti šator. Dugo puziti i beščujno se privlačiti odabranom mjestu. Stražariti...

Još nam je malo trebalo da budemo spremni pristupiti polaganju indijanskog ispita. Jedino nam je nedostajalo noćno logorovanje. Dosad nam je najduže bilo vratiti se s prvim mrakom svojim kućama. Trebali smo napokon i zanoćiti u "divljini prerije".

Nije to ni lahko upriličiti. Djeca smo. Trebalo je steći povjerenje odraslih i dobiti dozvolu roditelja o odsustvovanju od kuće na dva dana s jednim noćenjem napolju. I to podaleko od grada.

Logor je brižljivo odabran. Na tri-četiri kilometra udaljenosti od posljednjih periferijskih kuća. Bilo je to zemljište poput naše Bašče, na ničijoj zemlji. Na krajnoj istočnoj granici zadružnog imanja. Zadruga tu nije ni travu kosila, ali posjed nije vraćen vlasnicima. Ni poljak (mi nismo čuvare polja nazivali poljarima) ovdje nije imao radi čega zalaziti. Zapušteni krajolik je zadivljao i djelovao baš prerijski.

Povelika i strma međa odvajala je naše taborište od Rašidove poljane zvane Prisoje. On je otac našeg vrsnika Šemse.

Njihova kuća je u prvom komšiluku naše Bašče. Rašid je na imanju stalno držao kravu. Imao je lijepu štalicu. Pošto je to bilo na čistini, da ne bi bila meta gromovima, mala štala bila je u blizini velike, visoke i moćno razgranate kruške. Rađala je najsitnijim među pitomim kruškama, sočnim za jelo i najboljim za turšiju, takišama. Pod krošnjom, poredano uz široko stablo, bilo je spremište zemljoradničkog oruđa i alatki, a malo podalje uredno ognjište s verigama.

Dogovoreno je s Rašidom da prethodnih dana prinosimo opremu koja će nam trebati i ostavljamo je na sijenu štalskog tavančića. Donosili smo pomalo zato što je put bio naporan za hodnju. Stizalo se istrošenom rimskom cestom. Skliska kaldrma bila je i krezava – svako malo falio je poneki kamen. Kudikamo je bilo lakše pješačiti kad se moglo skrenuti na utabani puteljak u vrhu strme livade.

I, evo ga: svanuo je i taj dan na čijem izmaku treba zanoćiti uz logorsku vatru.

Na terenu smo pristupili završnim poslovima. Polovina plemena zadužena je da po šumi sakuplja sitnije i krupnije granje, ali i deblje suharke i oveće komade oborenih stabala. Trebalo je naskupiti veliku gromilu drva – logorska vatra ne smije se utrnuti od prvog sumraka sve dok dobro ne svane.

Uporedo, drugi dio plemena "Bijeli oblak" podizao je vigvam. Ipak, treba priznati da ovo nije bio pravi vigvam. Bila je koliba. Vigvam je visok, a u dnu je pouzak. Nama se unutra, u ležećem položaju, trebalo komotno smjestiti cijelo pleme. Samo po dvojica, na smjenu, neće spavati. Oni će se brinuti o poticanju vatre i stražarenju. Nakog nekog vremena, koje je približno trajanju dva školska sata, povući će se na spavanje i probuditi dvojicu sljedećih, koji će preuzeti njihove obaveze. Tako će biti vršene zamjene do jutarnjeg ustajanja.

Pobodene su ranije pripremljene sohe s račvama na vrhu. Naprijed po dvije duže. Pozadi nešto kraće, da bi krov imao pad. Odozgo su sve četiri povezane dovoljno dugim motkama. Na njih su ugusto poredane tanje motke, a po njima dodane nakresane grane s gustim lišćem. Bio je to sasvim pristojan krov, pogotovo što je pomno praćena meteorološka prognoza i nije očekivana kiša.

Duž stranica kolibe, izuzev mjesta za vrata, između četiri glavne sohe pobodeni su kolci i, između njih, ljeskovim prušćem, isprepleten plot. Da bi se izbjegao propuh, i sa strana, kao i po krovu, pridodane su lisnate grane.

A prostirka? U blizini je bilo paprati. Nasječeno jê podosta i rasprostrto po livadi, da se prosuši na suncu i bar donekle izvjetri prejaki miris friško posječnih zeljastih biljaka. Potom je paprat prostrta u kolibi, u debljini kao za dva dušeka, pa po tome položene ponjave. Njih smo ranije donijeli na tavan Rašidove štalice. Ponjave podsjećaju na indijanske tkanine i nisu narušavale željeni izgled. Kao svojevrsni zastori, visile su i na vratima kolibe.

Kako je koji zadatak izvršen, pristupalo se narednim. Neki su raspoređeni da donose vodu s izvora Zmajevac, drugi da sakupljamo hranu. Meni je zapalo da naberem džanarika. I to da biram one koje nisu ni zelene, a ni zrele. Takve su najbolje. Kao i svaki pravi Indijanac, imao sam na sebi duge pantole, a iznad pasa sam bio nag. Sunce je pržilo i koža mi je pocrvenila, pogotovo po leđima. Stabljika džanarike bila je mlada i zadivljala. S mnogo oštrih dugih trnova. Kad sam se napokon spustio na zemlju, imao sam podosta ogrebotina. Kako je boljelo! Ali, Indijanac na zadatku mora potrpjeti.

U kasno popodne ispostavilo se da se, na hrpi, osim mojih džanarika, našlo nedozrelih jabuka i oškoraka, kako smo nazivali slasne gube na zelenim plodovima šljive, te i nešto

srijemože. Srećom, srijemoža još nije bila skroz prošla. Nju smo naučili razlikovati od sličnog, nejestivog, otrovnog divljeg luka. Neki su nailazili na gljive, ali se niko nije usudio ubrati ih, bojeći se jesu li otrovne.

I, to bi bilo sve što se moglo jesti. Sve u svemu, porazan rezultat. Zalomilo nam se da je logorovanje palo u doba godine kad gotovo ništa u prirodi nije dozrelo. Kukuruzi su bili previše rosni, krompiri se još nisu bili zametnuli.

Svima nam je bila dužnost da se prethodno, pred pokret, dobro najedemo u svojim kućama, a na logorovanju je trebalo preživljavati od onoga šta pruža priroda.

Palo je naređenje da se izdvoje četiri dobra strijelca i da, s lukovima i tobolcima punim strijela, krenu u lov. Smiraj dana je za to najbolji. Tada zečevi i srndaći izlaze na pašu.

Mada sam se nadao da ću biti odabran, obradovao sam se što nisam među njima.

Strijelci su dobili stroga naređenja. Ukoliko primijete zečiće, neka znaju da je u blizini njihova majka, a zečice i mladunčad ne smiju gađati. Neka nastoje utvrditi koji su odrasli zečevi, mužjaci. Nikako i da ne gađaju srne. Samo srndaće. Oni su rogati. Lanadi, svakako, ne bude u ovo doba godine.

Strijelci su se, sa sumrakom, ukazali oborenih noseva. Niko ništa nije ulovio. To je, vidio sam, izazvalo osmijeh na licu moga brata, Bika Koji Sjedi. On se razumio u lovačke propise. Dobro je znao da je lovostaj na zečeve. Bila je sezona lova na srndaće, ali bi to naše bilo krivolov. Indijanci ne smiju sebi dozvoliti da budu krivolovci, plus što bi roditeljima sljedovale visoke kazne.

Onda je izdano naređenje da se dobro napijemo vode. I da to nikako ne smijemo činiti nakon što navalimo jesti ono sakupljenog voća.

Prvo su pojedene moje džanarike. Potom oškorci. Svima su se kiselila lica dok smo grizli nedozrele jabuke. Srijemoža je ostavljena za zahladu. I dobro nam je došla. Ali, ona je sve samo ne i slasna. Šta bismo dali da je bilo makar malo soli! Uzalud smo gledali na žaru oprljene klipove zelenih kukuruza. Nijedan nije bio za pod zub.

Sve u svemu, koliko nas je god držao indijanski ponos, ubrzo nijedan nije krio da je gladan ili da mu nije muka od zelenog voća.

Od takvih patnji odvratila nas je logorska vatra. Planula je iz prve i gorjela kako smo samo mogli poželjeti. Mrak je bio osvijetljen. Plamen se visoko dizao. Vatra je pucketala i iskrice iz nje lebdjele u visini.

Dvojica stražara isturena su na položajima do kojih nije dopirao odbljesak vatre. Mi ostali poskakivali smo uokolo i izvodili ratničke plesove. Bilo je lijepo, prelijepo. Kad smo se zamorili, obavljena je prva smjena straže. To je značilo da ostali trebaju na spavanje.

Niko nije mogao zaspati. Uz one od gladi, javili su se prvi zvukovi noći. Oglašavali su se ćukovi. Njihovo "hu" bilo bi umilno u drukčijim prilikama. A koliko je tek u tišini jezovito puhljanje puhova iz šume! Ko to nije doživio, ne može ni povjerovati. Iz daljine je dopirao i lavež. Možda tek pasiji, a možda i vučiji. Na glad se nadovezivao strah i uvlačio se u srca hrabrih ratnika.

Utom se i iz blizine začulo "hu-hu". I ti neobično. Većina nas se prenula i iskazala uznemirenost.

Poskočio je i poglavica Bijeli Oblak. Ja se nisam uplašio. Taj zvuk mi je bio poznat, ali se nisam mogao tačno sjetiti.

Postalo mi je jasnije kad sam, u odsaju vatre, primijetio zadovoljno lice Bika Koji Sjedi. Moj brat je, indijanskim znakovima, stavio do znanja poglavici da se ne treba brinuti.

Neobično oglašavanje se približavalo. Potom se čulo kao da se neko nakašljava. Koliki se tek tada zort javio u dječacima!? Ma koliko, u odbljescima vatre, lica dvojice starješina izgledala pribrano, dječaci nisu sumnjali da predstoji napad.

A stražari? Oni su se, saznat ćemo kasnije, uplašeni mrakom, privuki blizu vatre i pritajili se iza grmlja.

Kako je, uspinjući se prema nama uz kòsu, prilika bila sve krupnija i zahvatala je slaba svjetlost, tako se čulo cvokotanje zuba ispred šatora. Iz mraka je izranjao... Je li moguće? Šešir. I još iz šešira strši duga, vrlo duga perka. Ko bi drugi i napao na Indijance?! Ogromni kauboj.

– Haug... – javio se slabašni glas Bijelog Oblaka. – Pozdravljamo te ukoliko dolaziš u miru!

Da, to je mom babi iznad lovačkog šešira provirivala cijev puške okačene o ramenu. Istim nakašljajima najavljivao nam se kad bismo porodično bili na izletu u prirodi. Tako nas je obavještavao da se vraća iz šume s nakupljenim suharcima za vatru. A dok je bio dublje u šumi, javljao bi nam se s "hu-hu" kako bismo znali gdje je.

Već je stajao pred nama. I ostali su ga prepoznali u odbljescima plamena: veliki bijeli poglavica Lovačkog društva "Srndać"! Radosti nije bilo kraja.

– Došao sam da bih vam dao podršku – kazao je, skinuo ruksak s leđa i sjeo na ćutuk, naslonivši lovačku pušku preko koljena desne noge. – Čekao sam da u Fidahića pekari ispeku prve vekne za sutrašnju prodaju. Donio sam vam svakom po jednu. A i Sijeda vam je poslala po dvije lovačke šnicle – kazao je i razvezao ruksak.

Sijeda je moja majka. Još nije imala nijedne , bijele sijede vlasi. Tako su muževi izražavali poštovanje prema svojim ženama, vrijednim i mudrim upraviteljicama domaćinstva.

– Bujrum! – dodao je moj babo. – Ne trebate se sramiti. I mi lovci, kad krećemo u lov, uvijek ponesemo hranu sa sobom, ulovili šta ne ulovili.

Bijeli Oblak je naredio da Indijanci stanu u red i preuzmu obroke.

– Daj im po jednu. Lovačke šnicle su hranljive. Druga nek vas čeka ujutro u ovoj mojoj kutiji za hranu. Za doručak ostavite i po pola vekne... – pojasnio je moj otac, otvarajući pljosnatu aliminijsku posudu.

Vekne su još bile tople. Halapljivo smo se zalagali i grickali šnicle.

Uspavali su nas siti stomaci i toplina logorske vatre. Jedan po jedan, zavlačili smo se pod pokrivače u vigvam-kolibi.

Napolju su, s mojim ocem, ostali samo poglavica i njegov zamjenik. I još dvojica isturenih stražara.

– Postelja vam je, vidim, udobna. Neka i stražari idu na spavanje. Za njima ćete i vas dvojica. Ja ću vas čuvati i održavati vatru do pred svitanje. Kad nebo zarudi, probudit ću jednog od vas dvojice. Taj neka, neko vrijeme, potiče vatru. Kad mu se pridrijema, nek probudi drugog, da ga zamijeni. A djecu ne budite dok se dobro ne razdani.

– Zašto? – pitali su.

– Pred zoru mrzne. Od toga nastane rosa. Trava bude mokra. Djeca bi mogla ozepsti. Neka ih, neka odspavaju dok Sunce dobro ne odskoči i rosa se osuši.

Kazao je da će on, uz svitanje, krenuti u lov. Objasnio je da taj lavež i škevtanje, koje su i oni mogli čuti, nisu pseći. Tako se ženkama oglašavaju srndaći u ovo doba godine.

Mi smo, u našoj indijanskoj kolibi, spavali snom umornih ratnika plemena "Bijeli oblak" kad je Bik Koji Sjedi, sjedeći uz vatru na straži ispred kolibe, razgovjetno čuo pucanj. Dopro je s proplanka u šumi iznad Prisoja i odjek mu se razlomio okolinom. Samo jednom je puklo. Moj brat je znao da naš babo ima oštro oko.

Kad smo pozvani da ustanemo, napolju je bilo toplo. Vatra je veselo plamsala. Bili smo ponosni zatekavši budne svoje poglavice. Sjedili su na ćutucima kraj logorske vatre.

IZGUBLJEN NA VAŠERU

Bila su dva vašera u godini. Jedan s proljeća – kad je trešanja bilo u izobilju, drugi s jeseni – kad bi uzrelo grožđe i na pijaci bile gromile povrća za spravljanje zimnice. Iščekivao sam ih s posebnijom radošću. To je bilo i zato što mi je kuća bila na samom vašerištu.

Kako bi se primicao koji od vašera, manje se čulo zveckanje kad protresem plavu metalnu kasicu na ključ. Znak da je sve punija. Mjesecima sam brižno šparao i ubacivao sitninu, sve smišljajući šta bih kupio.

Dan uoči vašera već bi bili postavljeni veliki i mali ringišpil, s propratnim sadržajima velikog putujućeg zabavnog parka "Western Junior", poredane tezge za prodaju i pristizali prodavači najraznoraznije robe i drangulija kako bi ujagmili što bolje mjesto. Zaspao bih kasno, uz užurbani žamor vašerdžija. Namještali su svoje hastale, a po njima ili ispod njih, na kartonskim sanducima sa svojom robom, zanoćili bi napolju ispod naših prozora, da koliko-toliko odspavaju pred sutrašnju gungulu.

Ta dva dana u godini bili su među onim koji su bili posebno svečani i u našoj kući. Otac bi naručio da se, u pekari, na velikoj plehnatoj tepsiji, ispeče janje. Kupili bismo po dva-tri kilograma trešanja ranki ili grožđa, zavisno od toga je li bio proljetni ili jesenji vašer. Tako se, gotovo kao i Bajramima, radovalo proljeću i jeseni.

Pred ovaj vašer djeca iz naše mahale posebno su govorila o kandžijama od prave kožne kajase, kaišima s tokom u obliku državnoga grba i vodenim pištoljima.

Iako sam namjerio poraniti, nikoga više nije bilo u kući kad sam se probudio. Otišli su za poslovima kućne kupovi-

ne. Otključao sam kasicu i, radi sigurnosti, u više džepova rasporedio ušteđevinu.

Otišao sam pravo na tezgu s orašnicama. Nije ih bilo u našim slastičarnicama. Svaka je bila različitog oblika. Brižljivo sam birkao očima i najzad pokazao na dvije-tri koje kupujem. Na susjednoj tezgi bila su licederske poslastice. Bilo ih je ne samo poput srca nego i u obliku konjića, cvjetova, lutkica, djevojačkih lica, s raznoraznim šarama i bojama te sa zalijepljenim ogledalcima različitih veličina. Sviđala su mi se i redovno sam ih dugo, dugo mjerkao pogledom. Ali, u kući bi me dočekali s negodovanjem – da su to vještački obojena i bajata peciva, da ih ne bih čuvao samo kao ukras i ne bih odolio da ih ne pojedem.

Nekoliko stolova odatle prodavala su se prava ogledala. I ona raznih oblika i veličina. Mene su zanimala najmanja, poput kutije cigareta, uspravno oivičena sjajnim plehom i s ručkicom otpozadi, u koju su se mogla zataknuti četiri dječija prstića. Na njima je otpozadi obično staklo i ispod njega umetnuta sličica. Bilo je šaljivih crteža, slika stranih filmskih glumaca, nacrtanih parova golubova, svakakvih srca, djevojačkih osmjehnutih lica i ispisanih nježnih riječi. Koliko sam god priželjkivao imati jedno od njih, kupio bih ga da su se sjetili umutnuti sličice nogometaša kakve su izlazile u čokoladicama "Sport". Ovako...

Velika gužva bila je oko tezge s kandžijama. Mirisalo je po koži, upletene u obliku raznih šara, s više ili manje čvorova, smeđe i crne, različitih dužina. Podavač je vještao razmahivao i svaka bi dobro fijuknula i pucnula. Djeca su se otimala za njih. I ja sam želio imati kandžiju. Ali, šta bih s njom? Posebna je, pak, priča što sam želio imati ždrijebe; i duga...

Čuveni mađioničar Ben-Akiba – a znao sam da je on Abdulkader iz Nove Kasabe – izvodio je akrobacije ispred svog

šatora i, vičući kroz limeni lijevak, pozivao na predstavu. Svašta je činio s ping-pong lopticama: gutao ih je i vadio kroz nos ili iz ušiju, a – kokodakajući – nekoj djeci i iz tura. Oko druge ruke bile su mu isprepletene zmije, pa bi ih on – dok palacaju jezicima – prinosio otvorenim ustima. To su bile samo neke od tački programa koji slijedi unutar šatora. Redovno sam, s velikom radoznalošću, gledao ove najave, a ne znam jesam li više od jednom bio dio publike. Nisam ni sada.

Dugo sam se zadržao i ispred automata s velikom i teškom kožnom kruškom. Kad se po njoj odalami šakom ili bokserom, okretala bi se ukrug velika kazaljka i stala na broju koji je zavisio od jačine udarca. I ja bih to. Ali, po kruški su udarali šoferi teških kamiona, seoski momci i slične razvijotke.

I veliki ringišpil zaokupljao je moju pažnju. Hrabri momci posjedali bi iza još smionijih djevojaka. Kad ringišpil postigne pravu brzinu i stolice dostignu veliku visinu, momci su se đilitali nogama po zraku i ubrzavali sebe na sjedištu. Kad bi se primaknuli stolicama s djevojkama ispred sebe, ispružali su se koliko su god mogli preko lanca koji ih je vezivao za sjedalo, hvatali djevojke za ispuženu ruku, primicali ih sebi i snažno odgurivali njihova sjedišta nebu pod oblake. Što od straha, što od velikog uzbuđenja, djevojke su potcikivale, a gledaocima zastajao dah... Nije mi se okretalo na malom ringišpilu, a za veliki mi je, redovno u posljednji tren, nedostajalo odvažnosti da bih se i sam "zaključao" na sjedištu koje visi na dugim lancima.

Najduže sam ostao pred streljanom. Iz zračnih pušaka, ciljano je u podnožje papirnatih ruža... Brat i ja smo imali zračnu pušku.

Dobro su prodavani i opasači s okruglom tokom. Kad se pripnu oba kraja, u sredini bi se obrazovao grb Jugosla-

vije. Po mirisu sam mogao raspoznati koji je kaiš od prave kože, a koji imitacija, skaj. Ali, koji god sam kaiš sastavio, ne provlačeći ga kroz gajke na pantolama, nego ga kopčajući u rukama, nijedna toka nije prikazivala stvarni grb Jugoslavije. Na sredini svake ukazalo bi se samo po pet buktinja. Isto kao i u udžbenicima. A u našoj kući se već podugo govorilo kako više nismo neopredijeljeni, da smo priznati kao narod i vraćeni u grb te da sad "šest buktinja plamti da pričaju svima da u našoj zemlji šest naroda ima".

Nekako nisam bio voljan baviti se oko vodenih pištolja, ali sam podugo išao za "pokretnom radnjom" koju je Ciganka nosila oko vrata. Na pantljiki joj je visila nevelika drvena kutija s pregradom. U jednom dijelu bile su složene plave koverte, a u drugom se micao veliki bijeli miš. Nadvikivala se s vrevom:

– Zvijezde, planete,
Srećke, komete!
Miš bijeli sreću dijeli.

Bila je nasrtljivo uporna. Nije odustajala dok ne bi obrlatila onog na kog se ustrijemila da odvoji bijelu petodinarku.

– Gricni, miško! – zapovijedila bi i zadigla miša prema pregradi s kovertama.

Miš bi grickao koverte dok ne bi "probrao" koju će izvući. Na to bi Ciganka iz nje izvadila ispisan papir, nekad žućkasti, nekad roskasti. Na njemu je pisalo šta u "budućnosti čeka" onoga koji je platio. Redovno je papir vraćala u kovertu, a kovertu među ostale koverte u kutiji s mišem.

I tako sam redom. Zastajkivanja. Premišljanja šta kupiti... Kad sam, najzad, uvidio da se vašerište prorijedilo, odvažno sam se uputio prema tezgi džidžara Ahmeta. Kad se on nasmije, iz usta mu se zasjajti srebreni zub. Imao je svoje stalno mjesto. Bio je odomaćen. Redovno je, i svakog petka, postavljao tezgu s džidžama na našoj pijaci. Valjda smo zato

i mislili da nam ne podvaljuje ni na vašeru. Ali, koliko god držao do njeg i želio kupiti lopticu na gumicu, nisam kupio. Bile su obložene krep-papirom. Čim se nekoliko puta zategne gumicom, papir se prodere I procuri obična sitna piljevina, zvana pilotina. Jednom sam kupio zlatni lančić. Ispostavilo se da nije od pravog zlata i da puca kao od šale. Ali, zato sam, bez omišljanja, isprobao nekoliko omiljenih pištaljki u obliku limenog horoza. Puhne se u trubicu ispod repa, a snažni zvuci izlaze između kljuna. Ubrzo se šareni horoz oglasio onako kako meni odgovara. Nisam se cjenkao. Znalo se da džidžar Ahmet ne snižava cijene. Koliko je, toliko je. Plaćajući, postao sam svjestan da u svakom džepu imam dosta sitnine i da sam mogao, i trebao, više pazariti.

Pušući svom horozu pod rep, požurio sam kući. Vrata su bila otključana. U kući nije bilo nikog. Iz kuhinje je dopirao primamljujući miris. Podignuo sam veliki pak-papir prostrt po stolu. Ispod je, na najvećoj tepsiji, bilo janje ispečeno u pekari. U pletenoj korpi, prekrivenoj peškirom, bila su dva kupovna – govorilo se, pekarska – kruha. Na drugom kraju stola, u velikoj šerpi, mamila je hrpa voća. Više se ne sjećam jesu li bile trešnje ili grožđe. Uglavnom, sve je bilo netaknuto. Meni servirano. Samo sam trebao sjesti i jesti.

Bacio sam se na čopanje porumenjele janjeće kožice. To je djeci, a i odraslima – uz prečage ili špinjete – bila poslastica. Toliko sam se zanio – a ni jutros nisam jeo – da sam očerupao cijelo janje. Kad sam prešao na voće, začuli su se koraci uz drvene basamake. U kuhinju su bahnuli moji roditelji i brat. Bili su zadisani i zajapureni. Na licima im se miješala ljutnja s osmjesima. Nadglasavali su se šta će ko reći:

– Pa, ti se nisi izgubio!

– Tragamo za tobom pola dana!

– Nismo mogli ni ručati bez tebe!

– Koliko smo puta obigrali vašerište! Tebi ni traga ni glasa!

Kad su se malo smirili, usljedilo je pitanje:
– Šta si kupio na vašeru?
– Pištaljku s horozom!
– Samo?!
– I orašnice. Njih sam pojeo...
– I na školu si zaboravio!
– Škola je danas redovno radila!

Da zabaljušim ukor tih babinih i maminih riječi, izvukao sam ruku ispod stola i ponosno pokazao ružu od krep-papira. I uskliknuo:

– Pogodak iz prve!

Ruža im je bila pred očima. Nije moglo biti nevjerice. Pravi sin iz lovačke kuće!

Porodični ponos nadišao je njihove prijekore radi mog cjelodnevnog izbivanja. Više nije spomenut ni izostanak iz škole. Zaboravili su i na svoju sikiraciju. Nije bilo ni ruženja što je očerupano janje. Niti...

– Kako si uspio gađajući iz onih njihovih pušaka?! Naštimane su da nose ukrivo. Ulijevo ili udesno. Podbacuju ili prebacuju... – govorio je brat.

– Upratio sam iz koje puške je gađao Stari Momak Bekso i kako je naštimao nišane. I čekao priliku da se domognem te puške. Kad sam već uprežao kako puška nosi, nisam mogao mašiti. U dućanu sam, s babinog krojačkog stola, iz naše ptičarke pogađao i ručnu iglu prislonjenu na sulinar pećice bubnjare.

Majka i otac su me pomilovali po kosi i zadržali ruku na mom ramenu. Brat je bio sav važan. Ja sam s ponosom prinio nosu svoju papirnatu ružu.

Mirisala mi je na davno zasluženi Orden časti indijanskog plemena "Bijeli oblak".

INDIJANSKI ISPIT

Došlo je vrijeme dugo najavljivanog i s radošću i zebnjom iščekivanog indijanskog ispita.

Svaki ratnik, po svom izboru, treba nastupiti s nekom vještinom kojom je ovladao. Smjestili smo se na proplanku Jagodište, usred šume zvane Hrastovina. Dan ranije smo tu podignuli glavni šator i ispred njega naslagali drva za vatru. I šator i drva bili su na indijanski način – izduženog, kupastog oblika. Šator se naziva vigvam, a takva vatra indijanskom. Vatra je sutradan upaljena usred dana, u čast važnog događaja. Ispred šatora su sjedili poglavica Bijeli Oblak i njegov zamjenik Bik Koji Sjedi. Njih dvojica, u svojstvu Ratničkog vijeća, trebaju odlučiti o tome koliko je svaki od nas dorastao zvanju pravog Indijanca.

Gafo je pokazao svoju perjanicu. U poširoki kaiš od valovitog kartona, zadjenuo je deset perki i perjanicu omotao oko glave. Karton je sprijeda ukrasio indijanskim šarama: crtama i krugovima obojenim drvenim i voštanim bojama. Perke su većinom bile iz repova pirgavih jastrebova. Sakupljao ih je po šumi ganjajući jastrebove koji bi mu zgrabili golubove.

Braća Rasko i Hasko predstavili su se s ratničkim plesom oko vatre. U desnoj ruci držali su tomahavke. I dršku i sječivo izradili su od drveta. Našarali su se ratničkim bojama od pasa do navrh čela tako što su umakali kažiprste u gusto razmućene vodene boje. Poskakujući i skačući u trku, onako kako pristoji Indijancima, ispuštali su grlene, ali melodične uzvike.

Nesib je izvodio izvidničke zadatke puzanja, šuljanja na "četiri noge", pentranja uz okomitu stijenu i osmatranja oko-

line s drveta, držeći četiri prsta desne ruke kao nastrešnicu nad očima.

Svoj luk od drenovine sa strijelama od tisovine, smještenim u išarani kartonski tobolac na leđima, ponosno je pokazao Rifko. Odbrojao je trideset koraka od mete pa zapeo luk i, od tri odapete strijele, dvije su se, klinastim vrhom, zabole u naciljano stablo johe, a samo je jednom promašio.

Hamo je pokazao kako se sve treba maskirati u prirodi i, potom, kako djeluje njegova zamka za životinje, načinjena na principu luka bez strijela.

Pentranjem u vrh klice divlje kruške, Nijaz je, očiglednim primjerom, dokazao kako se domoći gnijezda ptica grabljivica i iz njeg izvaditi jaja.

Ajdin je izveo nešto u svom stilu: razgrnuo je žar iz vatre ispred šatora i koračao po njemu bez vriskova. Time je još jednom pokazao da ne osjeća bol, čak ni ovakvu.

Omer, zvani Sali Onomatopeja, nastupio je imitirajući glasanje životinja. Zavijao je poput pravog kurjaka, mumlao i rikao kao medvjed, puhljao poput puha, kreje su se iz šume odazivale na njegovo kreštanje, kao i kukavice na "ku-ku", hu-hukao je ništa drukčije od sove, zviždukao poput slavuja, škevtao i lajao na način mladog srndaća, a posebno kao pas, piskutao poput orla.

Hasan je nakupio za dobru grudu mâge, smole s borova, tako da je za cijelo pleme bilo zdrave, prirodne žvakaće gume.

I tako redom. Svi smo pokazali neke od svojih indijanskih vještina. Jedino nije bilo Šemse. On i nije bio Indijanac. Nije bio u našem plemenu "Bijeli oblak". Bio je član naše družine s Bašče, i to onda kad je igrano lopte i klikera. Nije ni imao više slobodnog vremena, jer ga je provodio pomažući roditeljima u poljoprivrednim poslovima na njihovom posjedu u Prisoju. Ni dvojca naših plemenskih vođa, Bijeli Oblak i

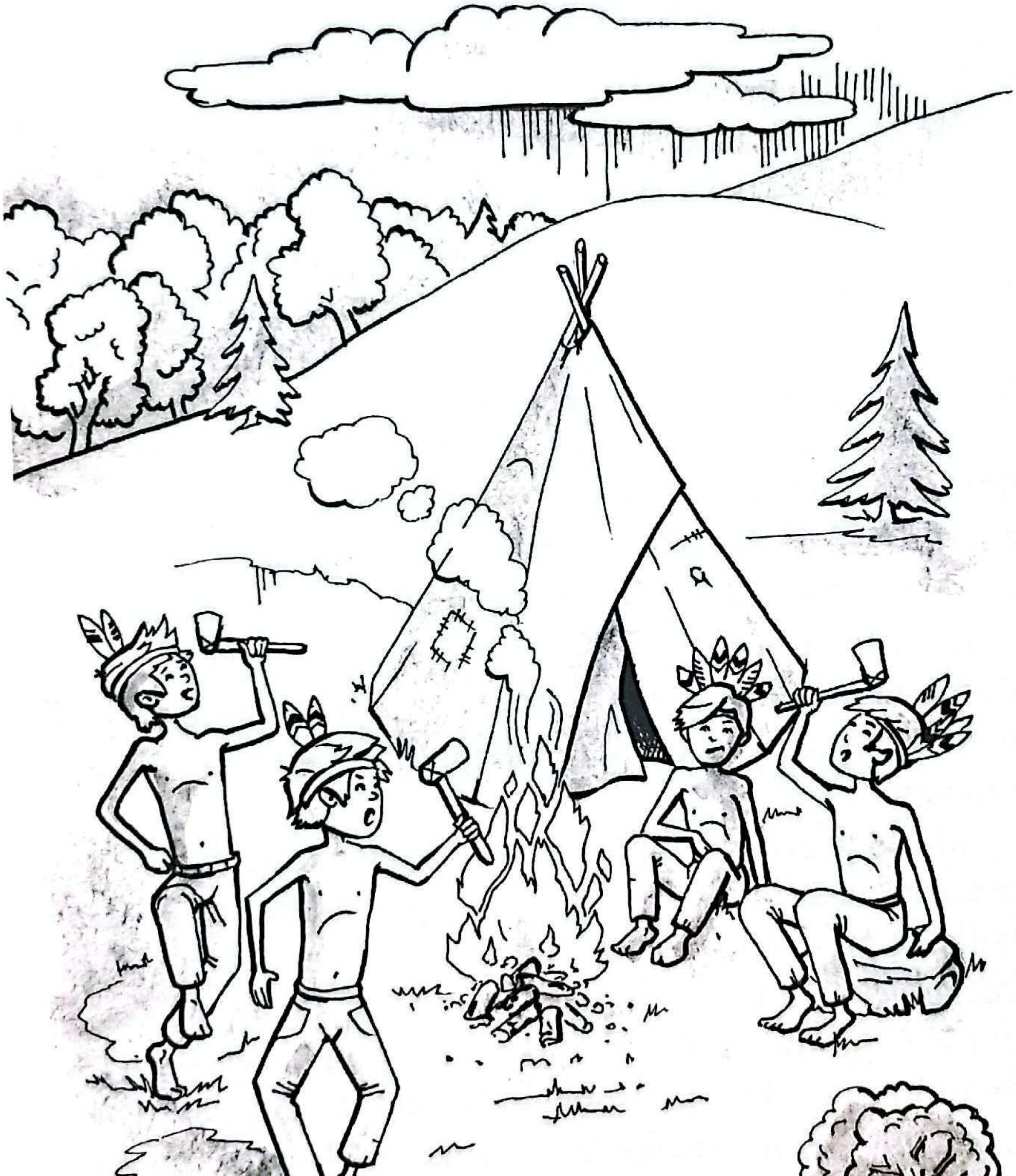

Bik Koji Sjedi, nisu sudjelovali u većini igara na Bašči. Bili su prisutni tek kad bismo tu uvježbavali neke od indijanskih vještina, ali je to mahom činjeno na našim izletima. Pardon, u pohodima izvan grada. Tako je to ipak bilo dvoje: jedno je bila družina s Bašče, a drugo indijansko pleme "Bijeli oblak".

Na kraju je red došao na najmlađeg. Ni predstojeće jeseni nije trebao poći u školu. Ali, već godinama je bio s nama. Kako mu u kući namažu krišku somuna ili pogače – nekad kajmakom, nekad po kajmaku pospu šećerom, nekad samo s pošećerenom – i kako prekorači preko praga, bio je na Bašči. Nastojao je da ga ne zaobiđe nijedna igra i uvijek se ozbiljno držao. Da ga ne bismo povrijedili, nije dobio nadimak po umanjivanju pravog imena. Zvali smo ga samo Malac. U blizini njegove kuće živjela je starija žena koju su, i kad je zašla u godine, zvali Mala. Ona je bila radina i hitra, dobre duše. Žene su je rado pozivale da im pripomogne nakon krečenja ili u spremanjima slatka – pekmeza, džemova, marmelade ili kisele zimnice. S tim nadimkom nju se nimalo nije htjelo umanjiti.

Malac je svoj nastup najavio puhanjem u trubu. Smotao je koru, na širinu kaiša, oguljenu s grane johe, ni debele ni tanke, a pisak načinio od kore koja se dugo i pažljivo skida kuckanjem po tankoj orahovoj grančici. Takav nastup nije mu baš bio indijanski. U žarkoj želji da pokaže šta najbolje može, pobrkao je. Ispravno bi bilo da je pisak uglavio u kravlji rog. A i manje bi se namučio. Uokolo kasapnice bilo je dosta razbacanih rogova sasušenih iznutra. Samo je trebao jedan dobro isprati i testericom podrezati na vrhu, toliko da se u taj otvor uglavi pisak. Onda bi to bio pravi indijanski rog.

Ono što je usljedilo s Malcem neodoljivo me podsjetilo na priču iz kuće s kojom sam odastao.

Bilo je to u dućanu mog oca, a dućan je bio u prizemlju naše kuće. Tu je moj otac držao šnajdersku radnju. Na firmi kojom je to označeno, ravnopravno je mogao stajati i natpis "Lovačko društvo 'Srndać'". Osim kad je lovni dan, u toj komotnoj prostoriji – koju smo moji prijatelji s Bašče, moj brat i ja, a i moji roditelji nazivali samo dućan – od jutra do večeri boravili su lovci. Otac je centimetrom uzimao mjere mušterijama, kredom i lenjirom crtao mustre po štofu i postavi, krojio kamgarn građanima i sukno seljacima, to fircao ručnom iglom i, na kraju, poslije probe na mušteriji, šio za "singericom", uporedo sudjelujući – slušanjem ili riječima – u lovačkim razgovorima. Naslušao sam se lovačkih priča da bih po njima mogao sačiniti debelu i lijepu knjigu s jedino mogućim naslovom: "Zapisivi lovčevog sina". Otac je bio i predsjednik Lovačkog društva pa su u dućanu održavane i sjednice Upravnog odbora, kožari procjenjivali i otkupljivali krzna, kinolozi pregledali i ocjenjivali kerove, polagani su lovački ispiti, a svemu smo nerijetko prisustvovali moj brat i ja. Tako jednom, dok je predsjednik ispitne komisije iz Sarajeva uporno ponavljao pitanje Ismetu Hrlji "Šta je to lovstvo?", moj brat je ispalio kao iz puške: "Jovstvo je vazna pivedna gana koja dopinosi dustvu ogomnu mateialnu koist". Na to je profesor Šumarskog fakulteta iz Sarajeva napisao potvrdu i udario pečat da je moj brat položio lovački ispit.

I, evo ga: nakon trubljenja, Malac stoji važno pred ispitnom komisijom.

– Jesi li nam ti još nešta pripremio?

– Pripremio ham pjehmicu!

Prostrujio je žamor među nama, okupljenim Indijancima. Ne zato što ga nismo razumjeli. Naučili smo da Malac glasove "s", "z" i "š" mijenja glasom "h" i znali smo pravilno razumijevati njegov govor. Samo smo se našli u čudu: kakve

veze može imati đačka pjesmica s ispitom indijanskog ratnika? Ali, suočili smo se s ozbiljnim licima našeg poglavice i njegovog zamjenika. Smirili su nas na indijanski način, podizanjem otvorenog dlana desne ruke presavijene u laktu.

– Koju pjesmicu?

– Pjehmicu pod nahlovom "Đuka mihli, mihli".

Nismo mogli prikriti da, između usana začepljenih prstima, ne prasnemo od smijeha. Ali, začulo se otresito:

– Da čujemo!

Malac je dobio ozbiljno odobrenje i naše je bilo da se pokorimo.

On ispaljuje ne zastajkujući:

– Đuka mihli, mihli,
Glavu hvoju muči
Kako li će malo da he ojabuči.

Onda kaza:

– To je prva, prelahim na drugu htrofu.

– Da čujemo! – kažu naše starješine.

– Hmihlio je motku,
To to htrahno oruđe
Pa had njome, eto,
Mlati voće tuđe.

Više ne bismo mogli prikrivati smijeh, ali je poskočio strogi poglavica Bijeli Oblak. Podignuo je ruku u znak pozdrava pa se rukovao s Malcem, a onda ga prigrlio.

– Haug! – kaza poglavica. – Tebi prvom objavljujem da si položio ispit. I ovim svečanim povodom nadjevam ti indijansko ime Sivi Soko.

– Hivi Hoko!!! – radovao se Malac.

– Ukoliko bi braća Rasko i Hasko – dodao je poglavica – mogli smisliti prigodne taktove, ovu pjesmu odabrat ćemo

kao himnu našeg plemena "Bijeli oblak" i izvoditi je u igrama oko vatre i drugim svečanim prilikama.

Indijanski ispit položili su svi dječaci iz plemena "Bijeli oblak".

Naš Malac je, vremenom, ispravno progovorio. Razvio se u stasitog mladića i, uz pravilni izgovor imena Sivi Soko, ponosno nosio svoje pravo ime Meksudin.

I poslije, kad bismo se, makar po nekoliko nas, našli na okupu, zapjevali bismo himnu – toliko da nas želja mine za sjećanjem na naljepše dane našeg djetinjstva. Nije se moglo ni zamisliti da se drukčije pjeva osim onako kako je Malac izgovarao na ispitu: s "h" umjesto glasova "s", "z" i "š".

PRVA LJUBAV NAGLAVAČKE

Odrastali smo. I sve rjeđe se okupljali na Bašči. Osim što bismo, s vremena na vrijeme, zajedno zaigrali lopte, sve manje i manje su nas zanimale dječije igre. Pažnju su nam zaokupljale drukčije zanimacije. Kao što je naš poglavica Bijeli Oblak volio hemijske eksperimente i njima se nastavio baviti tako što je postao školovani hemičar, kao što je moj brat volio baratati oko struje i potom studirao fiziku, tako su i ostali – idući u susret uozbiljenoj dobi – kretali svojim izmaštanim ili drukčijim putevima.

Javile su se i prve zaljubljenosti. Zato se, dok se ova knjiga primiče kraju, u njoj najzad pojavljuje i djevojčica.

Htjelo se da uokolo Bašče ne bude djevojčicâ naših godina. Bilo je djevojaka, znatno starijih od nas većine dječačića. I malih curica. Niti su i ove i one mogle biti naše društvo, niti mi njihovo. Tako nam se one, da je i bilo "mješovitih" igara, nisu ni miješale u naše.

A to sa zaljubljivanjima počelo je naglavačke!

Nesib se našao sam na Bašči. Ili je tog dana imao manje časova u školi ili nije imao zadaće, tek: nikog nije zatekao. Utom je prema njemu doskakutala žuta gumena lopta. Hop! Uhvatio je. Ali, otkud ta lopta? Niko nije imao loptu te boje.

Niz Bašču je jurcala nepoznata djevojčica. Nije bilo sumnje, vlasnica žute lopte.

– Eheej! Stani, mala! Uhvatio sam ti loptu! Ne trči, razbit ćeš koljeno!

Iznenađena, zastala je i doviknula:

– Da ja tebi ne bih razbila nos!

Da, upravo je to čuo iz njezinih usta.

– I, nisam ja za tebe mala!

Da, to je bilo drugo što je čuo od nje.

Zadisana, zaustavila se u ravnici donjeg dijela Bašče. Samo što se nije sudarila s Nesibm.

Njemu je došlo da loptu, iz sve snage, nabije nogom. Ili preko donje ulice ili uz Bašču, prema gornjoj ulici, odakle je djevojčica i dotrčala.

– Dobro, dobro. Vidim da nisi ni velika. A morao sam te nekako nazvati... – pomirljivo je izgovorio.

Gledala ga je krupnim očima. Čas u oči, čas u džemper. Onda je zgrabila loptu, osmijehnula se i rekla:

– Lijep ti je džemper! Plav kao i moja kosa! Sviđaš mi se!

Pogledao je u njene lokne i tek mu ništa nije bilo jasno. Ni to s bojama. Njegov džemper je zaista plav. Njezina kosa je žuta. Opet, djevojčicama s takvom bojom kose kaže se da su plavuše.

– Kako se zoveš? – doviknuo je za njom, dok je s loptom grabila uzbrdo.

– Zar je ime važno? Ja sam tebe već upamtila po džemperu.

– Nisam te viđao. Odkud ti na Bašči?

Zastala je:

– Ja sam odozgo, s gornje ulice. Zapravo, ti znaš da nisam. Nova sam. Došla sam u goste. Imamo porodično okupljanje. Tu sam još tri-četiri dana...

– Kako? Nije raspust. Sredina je sedmice...

– Nama je raspust. Ja nisam odavde. Ja sam s mora. Nama su praznici i ne ide se u školu.

I otrčala.

Nesib se još neko vrijeme vrzmao po Bašći. Nije se pojavio nijedan dječak. Ni lopta nije ponovo poletjela niz Bašču.

Smušen, krenuo je kući. Čekala ga je knjiga. Bio je priveo kraju. Preostalo mu je najzanimljivije, da sazna kako će se završiti. Tamam će moći dočitati tih nekoliko strana i stići vratiti je u Gradsku biblioteku prije zatvaranja...

Je li zapamtio kako se knjiga završila, nije li, tek – stajao je pred bibliotekarkom Marnom, izgovarao svoj broj u kartoteci i odgovorio sa "ne" na pitanje koju knjigu želi podići.

– Šta ne? – pitala ga je teta Marna.

– Nisam vas razumio? – odgovorio je pitanjem na pitanje.

– Pitam te koju bi knjigu htio podići? Ili bi da ti ja preporučim neku?

– Da, ne. Ne, sada nijednu. Samo sam ovu vratio.

Iz Biblioteke se zaputio na Bašču. Ali, gornjom ulicom. Usputno mu je.

Ovuda je rijetko prolazio. Obično je na Bašču išao donjom ulicom.

Nije prešao ni desetak metara, a iz dvorišta, preko ograde, javi mu se poznanik Merso. I on mahnu njemu. Nije mu mogla promaći dječija galama iz dvorišta. Bilo je dosta djece. Osim Merse, ostale nije znao... O, da! Nekog je ipak prepoznao. Držeći se nogama za vodoravnu granu oraha, s glavom prema travi, visila je djevojčica koja ima žutu loptu.

I to je bila jedna od dječijih igara. Nazivana je guljenje jarca. Malo se poskoči i čvrsto rukama uhvati za pogodnu, ponisku i ravnu granu nekog stabla. Potom se snažno zamahe nogama i prebaci ih se unazad između ruku. Onda se, novim trzajem, iz tog "naopakog" položaja, noge provuku nazad između ruku i doskoči na noge. Tim je jarac oguljen.

Zašto je u nazivu te fiskulturne igre upotrebljavano "jarac" i "guljenje"? Neko je to tako nazvao i tako je ostalo.

Poneki dječak, samo poneki, mogao je i to – zabaciti noge preko grane između ruku i, savijajući ih u koljenima, njima obuhvatiti granu, a pustiti ruke i ostati tako visiti. Tome se rekne – naglavačke.

Upravo to čini djevojčica. Ona koja voli njegov plavi džemper. Ona koja mu je rekla da se on njoj... I još da je s mora! Visi, zakačena nogama za granu, s glavom prema zemlji. I gleda ga nezainteresirano. Gleda ga naopako.

Samo što se nije zaletio da joj mahne. Ali, iako gleda u njeg, ničim ne pokazuje da ga primjećuje.

Da, naravno. I šta bi on htio? Ali, zar nije zato dočitao knjigu? I nije zapamtio najvažnje, kako se knjiga završila. Samo da bi knjigu mogao vratiti u Biblioteku i ne podignuti drugu. S knjigom bi morao pravo kući. Knjiga iz Biblioteke ne nosi se na Bašču... I to što je na Bašču krenuo gornjom ulicom, bilo je da bi opet sreo djevojčicu s plavom/žutom kosom. I ona, evo, ovako sada prema njemu. Samo visi naglavačke. Kao kakav hrabri muškarčić. Haljinica joj se presavila unazad. Ali, nije ni bezobrazna: na sebi ima najnoviji modni hit, helanke od lastiša...

Kosa joj se opustila gotovo do trave. Naopako ga, odozdo, gleda. Možda ga zato i ne vidi kako treba. Ničim ne pokazuje da ga vidi.

U Nesku se, otkako je to bilo između njih na Bašči, sve prevrnulo. Čudno se osjeća. Čudno se zbiva s njegovim mislima. Smeten je. Sada je dosmušen.

Brže-bolje, nastavi ulicom. Potom strča niz bašču. Društvo mu je mahalo. Dozivali su ga. On je samo sletio na donju ulicu i skrenuo ulijevo. Svojoj kući.

Da je bar uzeo novu knjigu u Biblioteci...

Ipak, nekoliko sljedećih dana nije skidao plavi džemper.

Majka se čudila. Taj džemper bio mu je za igranje. Tih dana ga je odijevao i kad pođe u školu, a ni poslije ga nije skidao. Čim bi završio zadaću i zgrabio namazanu krišku, ako mu je i bilo do jela, odlazio je na Bašču. Ako ne bi otišao gornjom ulicom, vratio bi se njome.

Nije bilo djevojčice koja naopako visi na drvetu. Nije bila u onom dvorištu. Uzalud je zagledao i u prozore na toj kući. Ni traga ni glasa.

Iz dana u dan, tako ona tri-četiri duga dana koja je ona najavila.

I baš da to njemu tako bude! Da se zaljubi. Do ušiju. Preko ušiju. Sav. Da mu se tako dogodi prva ljubav. I ovako se završi! Baš ovako. Baš.

Četrtog dana, popodne, kad je izišao iz kuće i razmišljao hoće li ikako na Bašču, čuo je:

– Nesibeeeeee!

Niko ovdje njema takvu boju glasa. Ona li je?!

Već je bila pred njim:

– Zovem se Mirna!

– Kako? Odakle ti? Kakvo je to ime? Naša bibliotekarka je Marna.

– Mirna... Ja znam tvoje ime. I da je ovo tvoja kuća. I znam kad izlaziš iz kuće. I kako hodaš. I kakve su ti ruke.

– Kako to?

– Mogao si i promijeniti džemper. Dobro sam te zapamtila. Kad sam ih vidjela izbliza, svidjele su mi se i tvoje ruke... – brbljala je i navodila ga sa sobom, a on je slijedio. – U park ćemo. Blizu je. Da sjedemo kako treba.

Sjeli su na klupu.

– Ja sam iz ribarskog mjesta na moru. Tamo svi, i dječaci i djevojčice, da i ne govorim o odraslima, svi imaju velike šake. Pogonimo teška vesla, izvlačimo ribarske mreže.

A tvoje ruke..., prsti gradskog dječaka. Nikad takve nisam vidjela. Dozaljubila sam se u tvoje ruke.

Oho-ho! Eto ga sad! Ipak je ovo... Obostrano je.

– Kakvo je more? – upitao je.

– Je li to ono što mi želiš reći?

– Da. Nikad nisam bio na moru.

– Onda me pogledaj u oči... More nekad ima boju mojih očiju, nekad boju tvog džempera. Naše malo misto nije turističko. Dolaze samo Čehoslovaci i Madžari. Oni kupuju hranu u seoskoj prodavnici i spavaju pod šatorima. Nisu pravi turisti. Zato se svi bavimo ribolovom. I... I...

I uzela ga je za ruku. Nježno je prihvatila.

– Kad se neko u nekog zaljubi, onda sazna o njemu što ja znam o tebi. Znam i ime tvoje ulice. Zapamtila sam i kućni broj. I tvoje prezime znam. Pisat ću ti, a ti piši meni.

Nije znao šta bi. Ni s rukama. Ni šta bi rekao.

I da je znao, ne bi mogao od nje. Žurila je s riječima:

– Moji me čekaju. Auto je upaljen. Samo što nismo krenuli nazad, svojoj kući... I da znaš, nisam ti se ovih dana pokazivala zato što sam se htjela uvjeriti voliš li i ti mene i koliko. I da znaš, prvo sam te gledala dva dana i dočekala da budeš sam. Onda sam bacila loptu da bih mogla dotrčati tebi... A sada mi obećaj: zažmiri i ne otvaraj oči dok u sebi ne izbrojiš do deset! Nemoj da bi me prevario! Ne varaju se oni koji se vole...

Zažmirio je. Počeo brojati u sebi. Bio je na broju "dva" kad je osjetio Mirnin nos na svome obrazu. I njezine usne. I njih više na obrazu negoli na kraju svojih usana... To je bilo kad je došao do "tri". Kad je bio na "deset" i otvorio oči, nje nije bilo. Ni na klupi, ni u parku, ni u vrhu ulice, a nije se čulo da se pomaknula. Kao da nije ni bila. Kao da je sebi izmislio sve to s morskom djevojčicom zelenkastomodrih očiju.

Nesib je bio prvi u našoj družini koji se, bar javno, zaljubio. Zaredale su i druge ljubavi. Postajali smo momci...

A onda, kad smo zalazili u srednju životnu dob i naša djeca tek trebala imati svoje bezbrižno djetinjstvo, najmučkije nam je uništena mahala. I naš mali grad. S lica zemlje nestalo je i više od polovine družine s Bašče i indijanskog plemena "Bijeli oblak". Započelo je s proljećem koje je kasnilo 1992. godine...

Onima koji su preživjeli, nisu mogli ubiti, a ni oteti sjećanje. Jedan njihov dio očuvan je u ovoj knjizi o djetinjstvu koje je počinjalo prerastati u mladost.

Zapisivano u Sarajevu, 2012.-2016. godine

BILJEŠKA O PISCU

Isnam Taljić, rođen je 1954. godine u Vlasenici.

Naš najnagrađivaniji pisac na natječajima za pripovijetku i kratku priču te autor s najviše objavljenih romana u bošnjačkoj i bh. književnosti.

Između ostalih, jedini je tri puta dobio prvu nagradu na najeminentnijem natječaju za pripovijetku "Zija Dizdarević", prvu nagradu na internacionalnom književnom natječaju "Srebrenica" (New York, 2007.), "Stazama djetinjstva" (Bosanska Krupa, 2010.), nagradu na prvom natječaju za pripovijetku "Musa Ćazim Ćatić" (München/Odžak, 2016.)...

Uvršten u izbor nove svjetske priče Kuala Lumpur Literar Festivala u Maleziji te u više domaćih i stranih izbora (na slovenskom, češkom, hrvatskom, švedskom).

Dobio je nagradu »Hasan Kaimija« za roman "Tajna knjiga Endelusa". Nagradu "Ajvatovica" i Fondacije "Muradif Ćato" dobio je za knjigu "Opet ćemo se vidjeti ispod crvene jabuke – Roman o sultanu Fatihu, Bosni i Bošnjacima".

Ovo mu je 15. objavljeni roman i drugi roman za djecu i omladinu (prvi je "S Kapetanom Vidrom na Šarenoj rijeci"). Objavio je i ove knjige za djecu: "Prusac i Ajvatovica", "Najveće priče", "Putovanje s oblakom", "Fatima" i "Đačka knjižica" te više knjige pripovijedaka i kratkih priča i knjigu reportaža.

Njegov "Roman o Srebrenici" dosad je objavljen u šest izdanja na bosanskom jeziku i sedam izdanja u inozemstvu: na engleskom u Kuala Lumpuru (Malezija), Kairu i Aleksandriji (Egipat) i Sarajevu, na slovenskom u Ljubljani (Slovenija), na turskom u Istanbulu (s dva prijevoda) i arapskom jeziku u Kairu i Aleksandriji (Egipat).

Isnam Taljić živi u Sarajevu kao profesionalni književnik.

Isnam Taljić

DJEČACI IZ NAŠE MAHALE
Roman u pričama

Izdavač
Autor

Ilustracije
Saudin Cerić

Grafička obrada
Jasmin Kolar

Korektor
Ahmet Alibašić

Tehnički urednik
Samir Kamenjaš

Štamparija
"Dobra knjiga", Sarajevo

Za štampariju
Izedin Šikalo

Sarajevo, 2016.

BIBLIOTEKA

Vrabac

ISBN 978-9926-408-76-3

9 789926 408763